

Het Bioscoopgevaar in Nederland

Een historisch onderzoek naar *framing* van film en bioscoop in het politieke debat over een landelijke bioscoopwet

Afbeelding: "De dreigende bioscoopwet - Een ernstig geval van "verduistering"" *Geheugen van Nederland*, 07-04- 2015, <http://www.geheugenvannederland.nl/?nl/items/ATVS01:0437>.

Masterthesis Film- en Televisiewetenschappen

Naam: Ewa Saras
Studentnummer: 3353141
Eerste Lezer: André van der Velden
Tweede Lezer: Clara Pafort-Overduin
Datum: 03-01-2016

Universiteit Utrecht

VERKLARING: INTELLECTUEEL EIGENDOM

De Universiteit Utrecht definieert het verschijnsel “plagiaat” als volgt:

Van plagiaat is sprake bij het in een scriptie of ander werkstuk gegevens of tekstgedeelten van anderen overnemen zonder bronvermelding. Onder plagiaat valt onder meer: het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;

het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing; het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens of verwijzing; het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;

het parafraseren van bovengenoemde teksten zonder verwijzing. Een parafrase mag nooit bestaan uit louter vervangen van enkele woorden door synoniemen; het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;

het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat; ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplichtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;

het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

Ik heb de bovenstaande definitie van het verschijnsel “plagiaat” zorgvuldig gelezen, en verklaar hierbij dat ik mij in het aangehechte essay / werkstuk niet schuldig heb gemaakt aan plagiaat.

Naam: Ewa Saras

Studentnummer: 3353141

Plaats: Utrecht

Datum: 04-01-2016

Handtekening:

ABSTRACT

In deze masterthesis wordt onderzocht op welke manier en door wie film en bioscoop werden *geframed* tijdens de Tweede Kamerdebatten in 1925 in aanloop naar een nieuwe bioscoopwet. Deze keuringswet werd tot leven geroepen naar aanleiding van de zedelijke en maatschappelijke gevaren die de bioscoop met zich mee zou hebben gebracht. Door het reconstrueren van *frames* is er gepoogd te achterhalen hoe de verschillende politieke partijen het denken en handelen over het bioscoopvraagstuk stuurden. Door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse van de letterlijke notulen van de Kamerdebatten, de Handelingen der Staten Generaal, wordt er inzicht gegeven in de verschillende discoursen die aandeel hadden in de totstandkoming van de wet.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding: Het bioscoopgevaar	5
Framing	7
2. Deelnemers aan het debat en de politieke maatschappelijke oriëntatie	12
2.1 Verzuild Nederland	12
2.2 Tweede Kamerverkiezingen 1925	14
Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP)	15
Anti-Revolutionaire Partij (ARP)	15
Christelijk Historische Unie (CHU)	15
Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)	16
Hervormd-Gereformeerde Staatspartij (HGSP)	16
Vrijzinnig Democratische Bond (VDB)	16
Liberale Staatspartij (LSP)	17
Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP)	17
Communistische Partij Holland (CPH)	17
2.3 Progressief of conservatief?	18
3. Reasoning devices in het debat	19
3.1 Inhoud	20
<i>Reasoning devices</i> van de Liberale Staatspartij	20
<i>Reasoning devices</i> van de Hervormd-Gereformeerde Staatspartij	21
<i>Reasoning devices</i> van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij	23
<i>Reasoning devices</i> van de Rooms-Katholieke Staatspartij	24
<i>Reasoning devices</i> van de Staatkundig Gereformeerde Partij	25
<i>Reasoning devices</i> van de Vrijzinnig Democratische Bond	26
<i>Reasoning devices</i> van de Christelijk Historische Unie	26
<i>Reasoning devices</i> van de Anti-Revolutionaire Partij	27
<i>Reasoning devices</i> van de Communistische Partij Holland	28
3.2 Herkenbare Thema's	28
4. Framing devices in het debat	31
4.1 Vorm	31
<i>Framing devices</i> van de Liberale Staatspartij	32
<i>Framing devices</i> van de Hervormd-Gereformeerde Staatspartij	34
<i>Framing devices</i> van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij	38
<i>Framing devices</i> van de Rooms-Katholieke Staatspartij	40
<i>Framing devices</i> van de Staatkundig Gereformeerde Partij	41
<i>Framing devices</i> van de Vrijzinnig Democratische Bond	42
<i>Framing devices</i> van de Christelijk Historische Unie	43
<i>Framing devices</i> van de Anti-Revolutionaire Partij	45
<i>Framing devices</i> van de Communistische Partij Holland	46
4.2 Herkenbare Thema's	48
4. Conclusie	50
5. Literatuurlijst	55

1. Inleiding: Het bioscoopgevaar

Nederland, 1918. Terwijl de Eerste Wereldoorlog nog gaande is, met voedseltekorten en honger in grote steden tot gevolg, blijft het bioscoopbezoek maar stijgen, zo schrijft Karel Dibbets in zijn artikel “Het bioscoopbedrijf tussen twee oorlogen.”¹ Misschien zorgde film voor afleiding, waar veel behoefte aan was tijdens de Eerste Wereldoorlog.² Gemobiliseerde soldaten en Belgische vluchtelingen zochten al vanaf het begin van de oorlog vaak de bioscopen op voor ontspanning en amusement. Een nog veel groter deel van de bevolking zocht vanaf het najaar van 1916 de bioscoop echter vooral op om een andere reden, namelijk het kolentekort. Men zat namelijk liever in een verwarmd filmtheater dan in de kou.³ Maar welke redenen er ook aan ten grondslag lagen: feit is dat de populariteit van film en bioscopen steeg en daarmee ook de bezorgdheid over mogelijke schadelijke invloeden van films. Binnen de maatschappij werd over ‘het bioscoopgevaar’ gesproken, wat inhield dat de bioscoop als een mogelijk gevaarlijke aangelegenheid werd gezien voor de samenleving. Er ontstond een ‘bioscoopvraagstuk’, zo schrijft Dibbets, waarbij de drie belangrijkste vragen waren: “a. Is film een kunst? , b. Bezit film een opvoedkundige waarde?, c. Vormt de bioscoop een gevaar voor de goede zeden, in het bijzonder voor die van de opgroeiende jeugd?”⁴

Al vanaf de vroege jaren tien was de weerstand tegen de bioscoop gegroeid, terzelfdertijd dat vaste bioscooptheaters opkwamen en populair bleken. Tegenstanders kwamen vooral uit de religieuze hoek, maar ook in andere hoeken werd er gesproken van het ‘bioscoopgevaar’ dat bestreden moest worden. Films werden daarom vanaf 1912 in een groeiend aantal plaatsen voorafgaand aan hun vertoning gekeurd door gemeentelijke bioscoopcommissies.⁵ Deze commissies bepaalden op lokaal niveau of films werden toegestaan, verboden of gecensureerd; het leidde tot dubbel werk en kostte uiteindelijk onnodig veel tijd. Daarnaast verschilden de normen van de keuring zodanig dat in de ene stad een film wel, en in de andere stad een film niet vertoond mocht worden. Tegen 1918 was meer dan duidelijk dat deze manier van keuring inefficiënt was. De distributeurs, bioscoopexploitanten en de

---

¹ Karel Dibbets, “Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen,” in *Geschiedenis van film en bioscoop in Nederland tot 1940*, red. Karel Dibbets en Frank van der Maden (Weesp: Het Wereldvenster, 1986), 231.

² Judith Thissen en André van der Velden, “Klasse als factor in de Nederlandse filmgeschiedenis: Een eerste verkenning,” in *Tijdschrift voor mediageschiedenis* 12 (2009): 54, 55.

³ Judith Thissen en André van der Velden, “Klasse als factor in de Nederlandse filmgeschiedenis”, 56, 57.

⁴ Karel Dibbets, “Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen,” 234.

⁵ Tot 1926 bleef de gemeente verantwoordelijk voor filmcensuur. Als er binnen een gemeente behoefte was naar een bioscoopcommissie, werd deze opgericht, anders niet. De meeste steden hadden sinds 1913 wel een keuringscommissie.

gemeentelijke bioscoopcommissies waren allemaal van mening dat de filmkeuring gecentraliseerd moest worden. Één landelijke instantie waarmee de verantwoordelijkheid bij één commissie zou komen te liggen; dit bleek echter makkelijker gezegd dan gedaan. De lange weg naar een oplossing heeft uiteindelijk pas in 1925 geleid tot een landelijke bioscoopwet.⁶

Het heeft zo lang geduurd omdat de politiek verdeeld was over hoe de filmkeuring vorm moest krijgen. Rechts – en dat betekende toen: de confessionele partijen -- pleitten ervoor om de leeftijdsgrens voor bioscoopbezoeken in het algemeen op achttien jaar te stellen, of om een zuil-gebonden keuring aan te houden. Aan de linkerkant daarentegen (socialisten en liberalen), werd juist de stelling verdedigd om zo min mogelijk censuur op film in te zetten.⁷ Het eerste wetsvoorstel tot het bestrijden van de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop werd ingediend door Charles Ruys de Beerenbrouck tijdens de regeerperiode van zijn eerste kabinet, op 13 september 1921. Dit wetsontwerp werd op 1 maart 1923 verworpen met 46 tegen 41 stemmen, tijdens het kabinet Ruys de Beerenbrouck II. Een maand later werd een nieuw ontwerp aangeboden, namelijk op 3 april 1923, door dezelfde regering. In september van hetzelfde jaar zijn er daarin nog belangrijke wijzigingen aangebracht door minister (van binnenlandse zaken en landbouw) De Geer en pas in 1925 werd het wetsvoorstel in behandeling genomen door de Tweede Kamer. Op 16 oktober 1925, onder het kabinet-Colijn I, werd het voorstel uiteindelijk aangenomen, met 57 tegen 41 stemmen.⁸ Deze wet is geboren “uit compromissen in een verzuilde samenleving” en is tevens “karakteristiek voor het politieke leven in Nederland tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog”, zo stelt Dibbets.⁹

Afgezien van het legislatieve aspect, droeg het langlopende politieke debat als proces van publieke gedachtenbepaling en meningsvorming over de regulering van film en bioscoop ook bij aan de wijze waarop deze fenomenen indertijd binnen de Nederlandse samenleving werden ‘geframed’. Om die reden heeft Saffira Buré onlangs haar masterthesis gewijd aan beantwoording van de vraag op welke manieren bioscoop werd *geframed* in het politieke debat over de eerste ontwerp-Bioscoopwet in februari 1923, zoals gevoerd in de Tweede

---

⁶ Karel Dibbets, “Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen,” 235-237.

⁷ Karel Dibbets, “Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen,” 237.

⁸ “Bioscoopvraagstuk,” *Staten Generaal Digitaal*, bezocht op 28 mei 2015, <http://statengeneraaldigitaal.nl/document/tekst?id=sgd%3Ampg21%3A19201930%3A000002&pagina=65>.

⁹ Karel Dibbets, “Het bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen,” 259.

Kamer der Staten-Generaal.¹⁰ Maar dit ontwerp is afgewezen en hierop volgde een tweede wetsvoorstel waarover weer veel werd gediscussieerd. Dit onderzoek zal daarom verder gaan waar Buré was gebleven, namelijk bij de *framing* van film en bioscoop in de Kamerdebatten over het tweede wetsvoorstel, dat uiteindelijk na een aantal wijzigingen in 1925 is aangenomen.

De hoofdvraag binnen dit onderzoek wordt daarom als volgt gesteld:

Hoe werden film en bioscoop *geframed* in het debat zoals dat in de Tweede Kamer in oktober 1925 werd gevoerd in het kader van de behandeling van het tweede en tevens aangenomen ontwerp voor een bioscoopwet?

Framing

Al een aantal keer is het woord *framing* gevallen. Met *framing*, zoals uitgelegd door Baldwin van Gorp, wordt een inkadering van een bepaalde kwestie bedoeld. Door te *framen*, wordt er door middel van taal een constructie gebouwd. Deze constructie nodigt uit tot interpretatie. Zo wordt er een subjectieve werkelijkheid geschapen over een bepaalde kwestie of fenomeen. Een *frame* schijnt een bepaald licht op een kwestie. Hierbij wordt zorgvuldig voor een vorm van redeneren gekozen die dit perspectief ondersteunt, waardoor een bepaalde oplossing de meest logische lijkt. Lezers worden uitgenodigd deze redentatie te accepteren of op zijn minst beter de in die redentatie verwoorde gevoelens over het onderwerp te begrijpen. Zo worden *frames* gebruikt om opvattingen over te brengen en het denken en handelen van mensen richting te geven.¹¹

Politici *framen* ook. Zij kiezen een invalshoek, gebruiken positieve en negatieve *frames* om zo hetzelfde onderwerp telkens weer op een andere manier te belichten. Op deze manier bieden zij verschillende alternatieve denkwijzen over fenomenen en kwesties aan. Van Gorp heeft zelf onderzoek gedaan naar de *framing* van asielzoekers. De asielzoeker wordt door de media en politici op verschillende manieren *geframed*. Uit het onderzoek van Van Gorp komt naar voren dat er twee frames dominant zijn: enerzijds de asielzoeker als indringer, anderzijds de asielzoeker als slachtoffer.¹² Dit zijn twee heel andere perspectieven; het ene *frame* dwingt je een heel andere bril op te zetten dan het andere *frame*.

---

¹⁰ Saffira M. Buré, "Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar" (MA thesis, Universiteit Utrecht), 8.

¹¹ Baldwin van Gorp, "Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse," *KWALON* 35 (2007): 13, 14.

¹² Baldwin van Gorp, *Framing asiel: indringers en slachtoffers in de pers* (Leuven: Uitgeverij Acco, 2006), 65, 66.

Ook in het debat omtrent de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop bestonden uiteenlopende ideeën over ‘het bioscoopgevaar’ en hoe het opgelost moest worden. Het was dezelfde kwestie, namelijk het bioscoopvraagstuk, maar op verschillende manieren *geframed*. Dezelfde problematiek werd door de politici telkens anders beschreven. Hierdoor leek de eigen oplossing die zij aandroegen de meest logische. Door middel van *framing* probeerden politici een gewenste werkelijkheid over film en bioscoop te creëren. In hun boodschap probeerden zij die werkelijkheid zo effectief mogelijk over te brengen. Zij gebruikten geen onwaarheden, maar wel veel subjectieve gegevens. Door te kiezen voor een selectieve werkelijkheid wordt de ontvanger gemanipuleerd en in een bepaalde denkrichting aangestuurd.¹³

Framen wordt gedaan middels *reasoning* - en *framing devices*. *Reasoning devices* verwijzen naar een “definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing van de problematiek.”¹⁴ Elke deelnemer aan het debat verwijst im- of expliciet naar een dergelijke keten, maar niet allemaal naar dezelfde. Zij hadden namelijk allemaal andere standpunten en opvattingen over wat de problematiek rondom het bioscoopgevaar inhield, hoe deze problematiek was ontstaan, moest worden opgelost en door wie. Deze *reasoning devices* representeren de standpunten van de politici. Het zijn ideeën, opvattingen en meningen die in het debat heersten. Deze steeds terugkerende standpunten vormen de inhoud van het debat. In het onderzoek van Van Gorp over asielzoekers zijn er verschillende *reasoning devices*, ideeën en opvattingen over de problematiek die naar één van de dominante *frames* verwijzen. Bij het dominante *frame* van de asielzoeker als indringer wordt de nadruk gelegd op de illegaliteit van de asielzoeker, op wantrouwen en gevaren. De heersende opvatting is dan ook dat asielzoekers teruggestuurd moeten worden naar het land van herkomst. Met het dominante *frame* van asielzoeker als slachtoffer wordt de focus verplaatst naar de verantwoordelijkheid van het Westen om asielzoekers te helpen, alsook een beroep gedaan op medelijden en menselijkheid. Hier wordt de opvatting verdedigd om asielzoekers op te vangen.¹⁵

Binnen het debat over de bioscoopwet werden door middel van *reasoning devices* ook relaties gelegd met andere discoursen. Omdat er meerdere discoursen met elkaar werden vervlochten binnen het debat omtrent de bioscoopwet zal er binnen dit onderzoek dan ook worden gesproken van interdiscursiviteit. Volgens Jurgensen en Philips vindt er

---

¹³ Hans Schuman en Rob de Lange, *Kritische discoursanalyse: De macht en kracht van taal en tekst* (Soesterberg: Uitgeverij Aspekt 2012), 71, 72.

¹⁴ Baldwin van Gorp, “Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse,” 13, 18.

¹⁵ Baldwin van Gorp, *Framing asiel*, 164.

interdiscursiviteit plaats als er meerdere discoursen worden gearticuleerd bij het bespreken van een bepaald fenomeen. Hierdoor vervagen grenzen tussen verschillende discoursen en worden er tegelijkertijd nieuwe betekenissen toegekend aan het fenomeen.¹⁶ Zodra er interdiscursiviteit optreedt, verandert dus het denken over een bepaalde kwestie. In het geval van dit onderzoek is dat het denken over film en bioscoop; het beschikbare referentiekader wordt als het ware opgerekt en gediversificeerd.

Reasoning devices en het tot stand brengen van interdiscursiviteit staan niet los van *framing devices*. *Framing devices* zijn namelijk de bewoordingen, de concrete inzet van de taal (articulatie) die men kiest om de *reasoning devices* en daarmee eventueel ook interdiscursieve connecties te creëren en te verdedigen. Woorden die de politici gebruiken en hun formuleringen verwijzen allemaal naar de achterliggende ideeën. Ook welke metaforen zij gebruiken, hun argumenten en voorbeelden verwijzen naar het *frame* dat al deze achterliggende ideeën en opvattingen omvat.¹⁷ De *framing devices* geven de inhoud van het debat *vorm*. Het zijn taalhandelingen die allerlei kanten op kunnen gaan. Dit kan ook incidenteel zijn, bijvoorbeeld als politici een bepaald woord of metafoor maar één keer laten vallen. Terwijl *reasoning devices* standpunten vertegenwoordigen die telkens herhaald worden. Door middel van *framing devices* worden er ook relaties gelegd met andere discoursen. Met name wanneer er metaforen, spreekwoorden of gezegden worden gebruikt. Op dat moment worden er namelijk associaties opgeroepen, die buiten het centrale discours liggen. Dus ook als een bepaald *framing device* maar één keer wordt gebruikt, opent dat deuren naar nieuwe discoursen en verandert dat, op zijn minst in aanzet, het denken over (en betekenisgeven aan) een bepaalde kwestie.

Framing devices zijn cultureel bepaald; taalgebruik roept namelijk associaties op en die komen natuurlijk ergens vandaan. Met hun wijze van spreken en woordkeuze doen politici een beroep op voorkennis, voornamelijk op de culturele en intellectuele bagage van hun publiek. Want op het moment dat er bijvoorbeeld een vergelijking wordt gemaakt, een metafoor wordt gebruikt of een gezegde, roept dat associaties op waarmee het fenomeen of de kwestie in verband wordt gebracht. *Framing devices* die Van Gorp blootlegt in zijn onderzoek naar de asielzoeker komen naar voren in bijvoorbeeld mediaberichten waarin er wordt gekozen voor het woord ‘profiteren’ als er wordt gesproken over de mogelijke financiële motieven van asielzoekers.¹⁸ Hiermee wordt de asielzoeker (opzettelijk) neergezet

---

¹⁶ Marianne Jørgensen en Louise Phillips, *Discourse Analysis as Theory and Method* (London: SAGE Publications, 2002), 73.

¹⁷ Baldwin van Gorp, “Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse,” 15.

¹⁸ Baldwin van Gorp, *Framing asiel*, 43.

als profiteur en daarmee wordt ook verwezen naar het *frame* van de asielzoeker als indringer. Door *framing devices* te gebruiken en associaties op te roepen met profiteurs die hier komen om veel geld te verdienen, worden er relaties gelegd met een ander discours dan het specifieke discours omtrent asielzoekers; er wordt een link gelegd naar het financiële discours.

De *reasoning devices* samen met de *framing devices* vormen samen de *framing package*, ofwel een framebundel.¹⁹ Bioscoop en film werden in het Kamerdebat van oktober 1925 door vertegenwoordigers van verschillende partijen steeds anders *geframed*. Elke deelnemer gebruikte andere *reasoning devices*, andere opvattingen die verwezen naar een andere keten van oorzaken, verantwoordelijkheden en oplossingen van situaties omtrent het bioscoopgevaar. Door middel van *framing devices* gaven ze deze opvattingen een talige vorm, waardoor er een eigen verhaal met interdiscursieve eigenschappen tot stand kwam. Dit kon dan als framebundel worden aangeboden in de Tweede Kamer om zo het denken over bioscoop en het handelen, het vormgeven van de bioscoopwet, een richting te geven. Het bereik van deze framebundels bleef echter niet beperkt tot de Tweede Kamer. Ze kregen een wijdere verspreiding, bovenal dankzij de schrijvende pers. De pers nam wat de er in de Kamer werd gezegd vaak letterlijk en in extenso over en bereikte een breed publiek. Zo konden de interdiscursieve *frames* van politici een veel breder publiek bereiken en bijdragen aan het referentiekader van waaruit film en bioscoop door heel veel burgers werden begrepen.

Dit onderzoek begint allereerst met het achterhalen wie precies deelnamen aan het debat in de Tweede Kamer en in welke maatschappelijke context dit heeft plaatsgevonden. De eerste deelvraag die dus gesteld moet worden is ‘Wie waren de deelnemers aan het Kamerdebat over de Bioscoopwet in 1925 en wat was hun politiek-maatschappelijke oriëntatie?’. Hierna zal de verzamelde data geanalyseerd worden. Dit materiaal bestaat uit de notulen van vier vergaderingen van de Tweede Kamer. Deze vergaderingen vonden plaats in oktober 1925. De handelingen, de letterlijke verslagen ervan, zijn te vinden in de gedigitaliseerde archieven van Staten Generaal.²⁰ Deze bronnen zijn relevant omdat ze precies laten zien hoe er in de politiek letterlijk werd gesproken over het bioscoopvraagstuk. Dit materiaal geeft aanknopingspunten om na te denken over de vraag hoe de verzuilde samenleving indertijd

---

¹⁹ Baldwin van Gorp, “Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse,” 15.

²⁰ “Staten-Generaal Digitaal. Parlementaire documenten uit de periode 1814 tot 1995,” *Staten-Generaal Digitaal*, bezocht op 7 april 2015, <http://www.statengeneraaldigitaal.nl/>.

vanuit de landelijke politiek werd gestuurd in het denken en handelen aangaande film en bioscoop.

Buré heeft in haar onderzoek gekozen voor een kwalitatieve, inductieve inhoudsanalyse, waarbij ze het bronnencorpus codeert en categoriseert. Op die manier maakt ze thema's zichtbaar die in de notulen lagen verscholen. Buré begon met een open codering, waarbij ze, zonder vooraf vastgestelde codering, de grote en terugkerende thema's heeft kunnen onderscheiden. Hierna richtte zij zich op terugkerende interdiscursieve thema's.

Omwille van de vergelijkbaarheid van onderzoeksresultaten, zal dit onderzoek ook vorm krijgen als kwalitatieve inhoudsanalyse, in combinatie met een interdiscursiviteitsanalyse. Net als bij Buré, richt dit onderzoek zich als eerste op de inhoud van het debat door de heersende thema's voor te leggen. Deze worden gepresenteerd als de belangrijkste opvattingen en/of standpunten binnen het debat. Deze opvattingen, ideeën en meningen zijn de *reasoning devices* die telkens terugkeren in de discussie. De tweede deelvraag van dit onderzoek wordt daarom als volgt gesteld: 'Welke *reasoning devices* zijn herkenbaar in de diverse bijdragen aan het debat?' Als hiermee een inhoudelijk beeld van het debat is geschapen, zal onderzocht worden hoe het debat op het niveau van concrete articulatie werd vormgegeven en welke interdiscursieve relaties daarmee in het debat tot stand werden gebracht. Om te achterhalen hoe dit in elkaar steekt wordt er een derde deelvraag geformuleerd: 'Welke *framing devices* zijn herkenbaar in de onderzochte bijdragen aan het debat?'. De eerste drie deelvragen leiden uiteindelijk naar een concluderende laatste deelvraag: 'Welke relatie bestond er tussen enerzijds de *framing* van film en bioscoop middels inzet van *reasoning devices* en *framing devices* binnen het debat, en anderzijds de politieke en maatschappelijk oriëntatie van participanten in het debat?' Met de eerste drie deelvragen wordt er veel informatie verzameld, de beantwoording van de vierde deelvraag verbindt de uitkomsten hiervan. Zo kan er systematisch per deelnemer aan het debat de gehanteerde framebundel in kaart worden gebracht. Hiermee zal dan antwoord gegeven worden op de hoofdvraag hoe en door wie bioscoop en film *geframed* werd in het in 1925 in de Tweede Kamer gevoerde debat over een landelijke bioscoopwet, waarbij meerdere discourses een aandeel hadden in de totstandkoming hiervan.

2. Deelnemers aan het debat en de politieke en maatschappelijke oriëntatie

In dit hoofdstuk zal een concreet beeld geschetst worden van het politiek-maatschappelijk landschap van Nederland anno 1925. Daarom zal eerst kort aandacht besteed worden aan de verzuiling en hoe de belangrijkste politieke partijen hiermee vervlochten waren. Daarna zullen alle actieve deelnemers aan de vergaderingen en de partijen die zij vertegenwoordigden kort besproken worden. Deze voorkennis is nodig om het debat in breder context te kunnen plaatsen.

2.1 Verzuild Nederland

De verzuiling, de segmentering van de samenleving op religieuze en politiek-ideologische grondslag, was onlosmakelijk verbonden met de politieke partijen en dus ook met de vertegenwoordigers die aan het debat over de bioscoopwet hebben deelgenomen. Daarom is het belangrijk om kort een overzicht te geven van de verzuiling en hoe politieke partijen zich daarbinnen destijds hebben gepositioneerd.

De Verzuiling in Nederland (zoals die zich tot de tweede helft van de jaren zestig heeft ontwikkeld) wordt meestal grofweg in een viertal stromingen weergegeven, te weten:

- a de rooms-katholieke zuil
- b de protestants-christelijke zuil(en)
- c de socialistische beweging
- d de liberaal-vrijzinnige sfeer.²¹

“Zuil verwijst naar een blok of netwerk aan organisaties, dat zijn aanhang in een versteende greep houdt.”²² Een versteende greep, want het alledaagse leven speelde zich grotendeels en vaak onder streng en dwingend toezicht af binnen de eigen zuil. Wanneer men het over de verzuiling heeft, wordt er in eerste instantie altijd gedacht aan confessionele zuilen, maar zoals hierboven weergegeven is er ook nog een socialistisch en liberaal blok. Zij worden echter niet altijd als zuil aangeduid, terwijl met sfeer en beweging ook een ideologisch

---

²¹ Piet de Rooy, “Zes studies over verzuiling,” *Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 110 (1991): 381.

²² Staf Hellemans, *Pleidooi voor een internationale en tegen een provinciale benadering van de verzuiling* (Leuven: Sociologisch Onderzoeksinstituut, 1990), 13.

geïntegreerd netwerk van organisaties wordt bedoeld.²³ En ondanks dat de liberalen wel degelijk verzuilden, waren zij eigenlijk tegen de verzuiling in zijn geheel omdat het de individuele vrijheid zou bedreigen.²⁴

De zuilen waren in “scherpe onderlinge concurrentie ontstaan”²⁵; zij onderstreepten juist de onderlinge verschillen in ideologie. De verschillende zuilen zijn niet binnen dezelfde periode en in hetzelfde tempo ontwikkeld, zij functioneerden immers verschillend en vonden hun eigen uiting in de samenleving.²⁶

Tijdens het Interbellum hebben de zuilen zichzelf ontwikkeld tot echte gemeenschappen. Piet de Rooy spreekt van *morele* gemeenschappen, waarbij het alledaagse leven en alles wat men deed binnen de eigen zuil plaatsvond.²⁷ De zuilen hebben zich ideologisch sterk van elkaar willen onderscheiden, maar naar buiten toe manifesteerden zij zich op vergelijkbare wijze. Bijvoorbeeld door het gebruik van propagandamateriaal, het organiseren van demonstraties en het oprichten van jongerenorganen. Overigens, de saamhorigheid en gemeenschapszin waren ook binnen alle zuilen even sterk aanwezig.²⁸

De visie van Henk te Velde op de verzuiling zoals die zich in Nederland heeft ontwikkeld, kan inzicht bieden om de politiek te begrijpen als verzuild fenomeen. In zijn artikel ‘De internationalisering van de nationale geschiedenis en de verzuiling’ komt de centrale rol van politieke partijen naar voren. De verzuiling kan volgens Te Velde worden gezien als een begeleidend verschijnsel of uiting van wat wel partijdemocratie wordt genoemd. De politiek bevatte, in de woorden van Te Velde, “een hoofdmoot van ideologisch gemotiveerde massapartijen waaraan de kiezers hun leven lang loyaal bleven.”²⁹ Deze vorm van politiek kwam op tegen het einde van de negentiende eeuw en bleef standhouden tot in de jaren zestig. Kiezers bleven vaak hun leven lang één zelfde partij trouw, dat was niet veranderlijk per verkiezing. Te Velde stelt zelfs dat de partij waarop men stemde een permanent onderdeel was van de identiteit van de kiezer.³⁰ De Nederlandse confessionelen en sociaal-democraten bleven jaren loyaal aan hun partij; partijkeuze was verweven met

---

²³ Staf Hellemans, *Pleidooi voor een internationale en tegen een provinciale benadering van de verzuiling*, 8.

²⁴ Staf Hellemans, *Pleidooi voor een internationale en tegen een provinciale benadering van de verzuiling*, 25.

²⁵ Piet de Rooy, *Republiek van Rivaliteiten*, 2^e editie (Amsterdam: Mets & Schilt, 2005), 176.

²⁶ Meer hierover is te lezen in *Onheilig Ontmoeten* van Piet de Rooy, 66.

²⁷ Piet de Rooy, “Voorbij de verzuiling,” *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 116 (2001): 56.

²⁸ Piet de Rooy, “Voorbij de verzuiling,” 55, 56.

²⁹ Henk te Velde, “Inleiding: De internationalisering van de nationale geschiedenis en de verzuiling,” *Bijdragen en medelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 124 (2009): 508

³⁰ Henk te Velde, “Inleiding: De internationalisering van de nationale geschiedenis en de verzuiling,” 508.

kerkelijke betrokkenheid, lidmaatschap van verenigingen en hun gehele sociale leven.³¹

Henk te Velde is van mening dat de Nederlandse verzuiling een van de meest belangrijke kenmerken van de partijdemocratie laat zien: “het verdwijnen of tenminste sterk verwateren van de grenzen tussen organisaties in het sociale en het politieke domein en de wederzijdse doordringing van staat en maatschappij.”³² Partijkeuze was meer dan simpelweg een stem uitbrengen; het hoorde zowel bij de persoonlijke als sociale identiteit van de kiezer en door “kleur te bekennen”³³ werd er deelgenomen aan een morele gemeenschap.

Grote partijen, of hoe Te Velde het noemt, massapartijen, waren ingebed in de zuilen, met elk een trouwe achterban. Het was in eerste instantie de taak van politici om gevoelens en meningen te vertolken van een bevolkingsgroep naar de politiek.³⁴ Vanaf de andere kant hadden politici ook een zekere macht om het volk bewust te maken van bepaalde zaken. Wat politici verkondigden, droeg sterk bij aan hoe er binnen de samenleving gedacht werd over bepaalde zaken.

2.2 Tweede Kamerverkiezingen 1925

Op 1 juli 1925 vonden Tweede Kamerverkiezingen plaats. Rechts verwierf een meerderheid met 58 zetels, de linkervijde kreeg er 42.³⁵ Na twee weken was de formatie voltooid. Er kwam een rechts kabinet, gevormd door ministers vanuit de Anti-Revolutionaire Partij, Christelijk-Historische Unie en de Rooms-Katholieke Staatspartij. Minister-president werd ARP-voorman Hendrikus Colijn.³⁶ Lang heeft de coalitie niet standgehouden.³⁷ Al op 11 november 1925 viel dit eerste kabinet-Colijn, slechts enkele weken na het Tweede Kamerdebat over de tweede ontwerp-bioscoopwet.³⁸

---

³¹ Henk te Velde, “Inleiding: De internationalisering van de nationale geschiedenis en de verzuiling,” 509.

³² Henk te Velde, “Inleiding: De internationalisering van de nationale geschiedenis en de verzuiling,” 510.

³³ Henk te Velde, “Inleiding: De internationalisering van de nationale geschiedenis en de verzuiling,” 510.

³⁴ Henk te Velde, “Spiegel van de Negentiende Eeuw, Partij Representatie en Geschiedenis,” *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen* (2001): 23.

³⁵ Leendert Christiaan Suttorp, “De crisis in de rechtse samenwerking (1925-1926),” *BMGN Low Countries Historical Review* 92 (1977): 410.

³⁶ Leendert Christiaan Suttorp, “De crisis in de rechtse samenwerking (1925-1926),” 414.

³⁷ Hendrik Coenraad Dresselhuys, “De Uiterste Nookzaak Volgens Colijn en Dresselhuys,” *Jaarboek van het Documentatiecentrum voor Nederlandse politieke partijen* (1986): 1.

³⁸ Dit kwam doordat de Tweede Kamer een amendement van ds. Kersten (SGP) had aanvaard, waarin voorgesteld werd de post op de begroting voor buitenlandse zaken, bestemd voor het gezantschap bij het Vaticaan, te schrappen. Dat veroorzaakte nogal een conflict tussen de regerende partijen. Meer over dit conflict is te lezen in *crisis in de rechtse samenwerking of republiek van rivaliteiten* van Piet de Rooy waarin uitgebreid besproken wordt hoe het rechtse kabinet is gevallen.

Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP)

De grootste partij op de rechterflank was de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP), onder leiding van Willem Nolens. Actieve deelnemers namens de RKSP aan het debat over de bioscoopwet waren Johannes Bomans en Laurentius Deckers. De RKSP was een partij die zich in grote lijnen baseerde op de katholieke Bijbel, de meeste katholieken sloten zich dan ook bij deze partij aan. Dat waren met name middenstanders, arbeiders, ambtenaren en boeren. De partij bevorderde onder andere de zedelijkheidswetgeving en de zondagsrust, en was tegen abortus en echtscheidingen. Het gezin stond voor de RKSP centraal, woningtoewijzing en kinderbijslag waren de belangrijkste aandachtspunten. De partij werkte graag samen met de Christelijke Historische Unie en de Anti-Revolutionaire Partij. Socialisme werd door de katholieken verworpen.³⁹

Anti-Revolutionaire Partij (ARP)

De één na grootste confessionele partij was de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) en werd geleid door Hendrikus Colijn. De ARP was een christendemocratische, protestantse partij en behoorde tot de protestants-christelijke zuil. Theo Heemskerk was de vertegenwoordiger namens de ARP binnen het debat in 1925. Ook de ARP had het partijprogramma naar Bijbelse moraal gevormd. Echter was dit gebaseerd op de protestantse leer. Het ‘gewone volk’ (de lagere middenstand) vormde het grootste deel van de aanhangers van de ARP. Eén van de standpunten van de ARP was dat God het gezag bezit, waarnaar de overheid zou moeten handelen. De partij streefde naar zedelijkheid, orde en sterke defensie. De conservatieve eigenschappen van de partij bleken onder andere uit het aandringen op de herinvoering van de doodstraf en het principieel afwijzen van vrouwelijke volksvertegenwoordigers.⁴⁰

Christelijk Historische Unie (CHU)

Ook de christendemocratische partij (CHU), onder leiding van Dirk Jan de Geer, viel onder de protestants-christelijke zuil. Aan het debat in 1925 deden namens de partij drie leden actief mee: Dirk Jan de Geer, Hendrik Tilanus en Johannes de Visser. Net als de ARP wilde de CHU de christelijke beginselen laten doorwerken in de samenleving. Naast het geloof hechtte de partij ook veel waarde aan de geschiedenis van de Nederlandse staat en was

---

³⁹ “Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP),” *Parlement & Politiek*, bezocht op 28 maart 2015, http://www.parlement.com/id/vh8lnhrp8wte/rooms_katholieke_staatspartij_rksp.

⁴⁰ “Anti-Revolutionaire Partij (ARP),” *Parlement & Politiek*, bezocht op 28 maart 2015, http://www.parlement.com/id/vh8lnhrogvuw/anti_revolutionaire_partij_arp.

koningsgezind. Veel Nederlands-hervormden sloten zich aan bij deze partij. Bijbelse standpunten die bij de CHU hoog in het vaandel stonden, waren onder andere een streng gezag, openbare orde, zedelijkheid, zondagsrust en afwijzing van de echtscheiding.⁴¹

Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)

De SGP was een christelijke gereformeerde partij en werd ook onder de protestants-christelijke zuil gerekend. Leider Gerrit Kersten nam zelf deel namens de partij aan het debat in 1925. De partij wilde, nog strikter dan de hier voorgaand besproken partijen, het land regeren aan de hand van de Bijbelse geboden. Argumentatie ter onderbouwing van politieke standpunten werd vaak naar de geloofsovertuiging geformuleerd. De kiezers van deze partij waren veelal orthodoxe protestanten. De partij bleef het gedogen door de overheid van de katholieke kerk onaanvaardbaar vinden, waarmee zij zich onderscheidde van de andere christelijke partijen.⁴²

Hervormd-Gereformeerde Staatspartij (HGSP)

De rechtse HGSP viel net als de ARP, CHU en SGP onder de protestants-christelijke zuil. De partij werd geleid door Casper Lingbeek, wie ook namens de partij deelnam aan het debat over de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop in 1925. De HGSP was een orthodox-protestantse partij, zoals ook de aanhangers. Zij waren uitgesproken anti-Rooms en verlangden naar een protestants Nederland met protestants Bijbelse richtlijnen. Het programma van de HGSP was ingericht naar de Tien Geboden. De geboden waren met name negatief jegens het rooms-katholieke geloof. Zo waren zij tegen het rooms-katholieke huwelijk en de rooms-katholieke heiligenbeelden. De partij vond de scheiding van kerk en staat onacceptabel.⁴³

Vrijzinnig Democratische Bond (VDB)

De VDB was een links-liberale partij onder leiding van Hendrik Marchant en behoorde tot de liberale zuil. Hendrik Marchant en Simon van Aalten waren de actieve deelnemers aan het debat namens de VDB. De partij had een democratische basis, de burgers kregen daarbij meer

---

⁴¹ "CHU partijgeschiedenis," *Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen*, bezocht op 28 maart 2015, <http://dnpp.ub.rug.nl/dnpp/pp/chu/geschied>.

⁴² "SGP partijgeschiedenis," *Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen*, bezocht op 28 maart 2015, <http://dnpp.ub.rug.nl/dnpp/pp/sgp/geschied>.

⁴³ "Hervormd-Gereformeerde Staatspartij (HGSP)," *Parlement & Politiek*, bezocht op 28 maart 2015, http://www.parlement.com/id/vh8lnhrpftx/hervormd_gereformeerde_staatspartij_hgsp.

een stem. Onder de kiezers van de VDB bevonden zich naast middenstanders en ambtenaren, ook onderwijzers en intellectuelen. Standpunten van de partij waren onder andere het persoonlijke eigendomsrecht, ruimdenkendheid met betrekking tot de zedelijkheid en gelijke rechten tussen man en vrouw. Veel sociale voorzieningen moesten van de VDB worden uitgebreid.⁴⁴

Liberale Staatspartij (LSP)

De Liberale Staatspartij, met voorman Hendrik Dresselhuijs, is de tweede partij die tot de liberale zuil werd gerekend. De LSP stuurde Gerard Boon om deel te nemen aan het debat in 1925. De Liberale Staatspartij was een echte middenpartij en kon ten opzichte van de rechtse coalitie progressief worden genoemd. Zo stonden zij liberaler tegenover de huwelijkswetgeving en de rechten van de vrouw. De LSP was een beschaafde, burgerlijke partij die persoonlijke vrijheid hoog in het vaandel had staan. De rol van de overheid moest beperkt blijven tot ordelijk gezag en het aanbieden van sociale zekerheid aan de armen.⁴⁵

Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP)

De SDAP was een democratische partij, geleid door Wilhelmus Vliegen, die een socialistische maatschappij voor ogen had. De SDAP hoorde bij de socialistische zuil. Deelnemer aan het debat namens deze partij was Asser Kleerekoper. De partij kwam op voor sociale wetten, voor de invoering van een staatspensioen en voor verbetering van arbeidsomstandigheden. Vooral de arbeidersklasse kreeg betere levensvoorwaarden toebedacht binnen de politieke visie van de SDAP. De partij werd door andere rechtse partijen gezien als revolutionair en anti-christelijk. Hierdoor kon geen samenwerking tot stand komen en kwam de SDAP ook niet in de coalitie terecht.⁴⁶

Communistische Partij Holland (CPH)

De CPH, met partijleider Louis de Visser, was een communistische partij. De partij wilde een klasseloze samenleving, waarbij de staat het kapitaal in bezit had en de partij was tegen het

---

⁴⁴ O. Vries, "De Vrijzinnig-Democratische Bond als factor in de Nederlandse politiek (1917-1933)," *BMGN Low Countries Historical Review* 88 (1973): 445.

⁴⁵ "Liberale Staatspartij (LSP)," *Parlement & Politiek*, bezocht op 28 maart 2015, http://www.parlement.com/id/vh8lnhrp8wtg/liberale_staatspartij_de_vrijheidsbond.

⁴⁶ "Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP)," *Parlement & Politiek*, bezocht op 28 maart 2015, http://www.parlement.com/id/vh8lnhrpfxu8/sociaal_democratische_arbeiderspartij.

koningshuis. De CPH zette zich in voor betere arbeidswetten en sociale wetten.⁴⁷ Bij het debat in 1925 was Louis de Visser zelf spreker namens de CPH.

2.3 Progressief of conservatief?

Het vooroorlogs Nederland staat in de geschiedenisboeken bekend als ouderwets en conservatief, een verzuilde samenleving met weinig culturele vernieuwing.⁴⁸ Dit is discutabel, want waaraan werd dit gemeten? Na-oorlogs Nederland? Of omliggende landen, waar de jaren twintig een stuk roziger werden ervaren? En wat betekent conservatisme nu eigenlijk? In de ruime zin wordt conservatisme geassocieerd aan behoudsgezindheid en daarmee staat conservatisme tegenover vernieuwingsdrang of progressiviteit.⁴⁹

Conservatief in algemene zin zijn alle tegenstanders van politieke en sociale omwentelingen en verschuivingen; de leiders van een geëtableerd communistisch of socialistisch systeem evengoed als de leiders van een burgerlijk-kapitalistische maatschappij of de voorstanders van een monarchaal-aristocratisch bestel.⁵⁰

Conservatisme is een groot begrip en van alle tijden, dat in tal van soorten en vormen voorkwam.⁵¹ Daarom is het belangrijk om te benoemen wat er nu eigenlijk mee wordt bedoeld, als men het woord conservatief in de mond neemt. Het leek alsof geen enkel politicus met conservatisme geassocieerd wilde worden.⁵² In plaats van zich conservatief te noemen, werden er dan ook naar alternatieven gezocht om zichzelf uit te drukken, zoals anti-liberaal en anti-revolutionair.⁵³ Dit neemt echter niet weg dat deze partijen over eigenschappen beschikken die conservatisme uitdragen. De partijen die binnen dit onderzoek als *conservatief* en *confessioneel* worden aangeduid, zijn in ieder geval voorzien van een zekere behoudingsgezindheid, respectievelijk religieus van aard, in die zin dat deze partijen geloofden in het door God gegeven gezag, waarbij religie antwoorden biedt op vragen binnen de samenleving en binnen de politiek.

---

⁴⁷ “Communistische Partij Holland (CPH),” *Parlement & Politiek*, bezocht op 28 maart 2015, http://www.parlement.com/id/vh8lnhrqeyly/communistische_partij_holland_cph.

⁴⁸ Hermann W. von der Dunk, “Conservatisme in vooroorlogs Nederland,” *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 90 (1975): 16.

⁴⁹ Hermann W. von der Dunk, “Conservatisme in vooroorlogs Nederland,” 17.

⁵⁰ Hermann W. von der Dunk, “Conservatisme in vooroorlogs Nederland,” 17.

⁵¹ Hermann W. von der Dunk, “Conservatisme in vooroorlogs Nederland,” 19.

⁵² Hermann W. von der Dunk, “Conservatisme in vooroorlogs Nederland,” 20.

⁵³ Hermann W. von der Dunk, “Conservatisme in vooroorlogs Nederland,” 21.

3. Reasoning devices in het debat

De Tweede Kamer discussies omtrent de maatschappelijke en zedelijke gevaren van de bioscoop werden sterk beheerst door levensbeschouwelijke opvattingen. Van der Burg en Van den Heuvel stellen in *Film en overheidsbeleid* zelfs dat dit de voornaamste reden was dat het wetsontwerp eerder was gefaald en zo lang heeft geduurd voordat het werd aangenomen. Deze levensbeschouwelijke opvattingen verschilden per zuil, en waren onder te verdelen in verschillende godsdienstige opvattingen en verschillende (politiek-maatschappelijke) ideologieën. Hierdoor had elke partij een andere optiek op de mens en maatschappij.⁵⁴

Naast de levensbeschouwelijke uitgangspunten, onderscheiden Van der Burg en Van den Heuvel vier discussiepunten die centraal stonden in het debat. Het eerste was de discussie of er enkel voor de jeugd, of ook voor volwassenen moest worden gekeurd. Het tweede geschilpunt draaide om de vraag of de filmkeuring vorm moest krijgen als Rijkskeuring, in gemeentelijke commissies moest worden vormgegeven, of een combinatie van beide moest gaan worden. Een derde veelbesproken onderwerp was de bemensing van de keuringscommissie en het vierde en laatste discussiepunt draaide om de keuringscriteria die de commissie moest gaan volgen.⁵⁵

Aanvullend op deze kwesties heeft Buré met haar inhoudsanalyse van de Tweede Kamerdebatten uit 1923 nog drie belangrijke heersende thema's achterhaald. Allereerst was dat het thema van overheidsbemoeienissen met zedelijkheid in brede zin, waarbij het draaide om de centrale vraag hoe ver deze bemoeienissen mochten gaan in het moralistisch optreden van de overheid.⁵⁶ Ten tweede was dat de waarde van bioscoop als thema, omdat bijna elke partij een positief, dan wel negatief waardeoordeel over film en bioscoop uitsprak.⁵⁷ En als derde presenteerde Buré de (geografische) omgeving als thema, waarbij het vooral ging om het verschil in ontwikkeling van inwoners op het platteland tegenover inwoners van steden en welke uitwerking of invloed film op hen had.⁵⁸

---

⁵⁴ J. van der Burg en J.H.J. van den Heuvel, *Film en overheidsbeleid. Van censuur naar zelfregulering* (Den Haag: SDU Uitgeverij, 1991), 52.

⁵⁵ J. van der Burg en J.H.J. van den Heuvel, *Film en overheidsbeleid. Van censuur naar zelfregulering*, 54.

⁵⁶ Saffira M. Buré, "Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar," 20.

⁵⁷ Saffira M. Buré, "Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar," 18.

⁵⁸ Saffira M. Buré, "Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar," 24.

3.1 Inhoud

Het bestaan van een problematiek omtrent bioscoop en film werd zowel aan de linker- als rechterzijde benoemd en erkend. Wel was er onenigheid over de exacte definitie en oorzaak van deze problematiek. Over de oplossingen die vervolgens werden aangedragen ontstond ook discussie. In dit hoofdstuk zullen de tijdens het Kamerdebat van oktober 1925 ingezette *reasoning devices* onderzocht worden om een inhoudelijk beeld te krijgen van het debat. Deze *reasoning devices* komen naar voren als meningen en opvattingen over de oorzaak en definitie van de problematiek, wie of wat de verantwoordelijkheid hier voor zou moeten dragen en welke oplossing moest worden gekozen.

Er waren twee dominante *frames* waar steeds naar werd verwezen door *reasoning-* en *framing devices*. Enerzijds was dat het *frame* van film en bioscoop als bron van levensvreugde, anderzijds was dat het *frame* van film en bioscoop als vreselijk kwaad. Door een aantal deelnemers aan het debat werd dus gesteld dat de bioscoop een bron van levensvreugde was, onschuldig en soms instructief vermaak, of zelfs een vorm van kunst. Door andere deelnemers aan het debat werd beweerd dat de bioscoop films vertoonde die om verschillende redenen schadelijk konden zijn voor het Nederlandse volk, met name voor kinderen en jeugd. Voorstanders en tegenstanders van deze dominante frames gaven dat aan door middel van bepaalde *reasoning devices* die het frame ondersteunen of juist tegengaan. De *reasoning devices* konden daarom lijnrecht tegen elkaar ingaan en het debat een behoorlijk gespannen sfeer geven.

Reasoning devices van de Liberale Staatspartij

Boon was de enige vertegenwoordiger van de LSP binnen het debat omtrent de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop. Hij opende de eerste vergadering op 13 oktober 1925. Zijn mening over film en bioscoop kwam erop neer dat deze een hoge amusementswaarde hadden. Hij leidde dit onder andere af van de zelfcorrigerende eigenschappen van film en bioscoop. Ooit waren die begonnen als grof kermisvermaak, maar daarna geëvolueerd tot hoofdzakelijk onschuldig en zelfs instructief vermaak. Deze verandering zou tot stand gekomen kunnen zijn doordat veel bioscoophouders zich hadden

aangesloten bij de Nederlandse Bioscoop Bond⁵⁹ die hen en de filmverhuurkantoren in de gaten hield.⁶⁰ De opvattingen van Boon verwezen naar het *frame* van levensvreugde.

Hiernaast uitte Boon ook kritiek op hoe bepaalde leden van de Tweede kamer (hij noemde geen namen) het waardeerden als men nog nooit een bezoek aan de bioscoop had gebracht. Dat zou volgens die Kamerleden getuigen van “ingetogenheid, beschaving en intellectualiteit”⁶¹. Ondanks dat deze leden de bioscoop niet of nauwelijks bezochten, hadden zij wel hun mening klaar. Maar, zo beargumenteerde Boon, die mening zou dan weinig deskundig zijn. Een film kon bijvoorbeeld een misleidende titel hebben, terwijl het in wezen een heel onschuldige film was. Boon vreesde voor onkundige keuringscommissies die de films zouden kunnen afkeuren op onterechte gronden.⁶² Boon beargumenteerde mogelijke gevolgen van een problematische filmkeuring die film en bioscoop zouden kunnen dwarsbomen en hun hoge amusementswaarde bedreigen.

De verantwoordelijkheid lag bij filmkantoren en bioscoophouders zelf, vond Boon. Hiernaast zou de rol van ouders ook niet onderschat moeten worden. Niet alles moest aan de overheid gelaten worden, ouders waren ook in staat te beoordelen of zij een film wel of niet geschikt vonden voor hun kinderen. Zo kwam Boon tot de oplossing dat wettelijk niet ingegrepen zou moeten worden. Het volk moest vrij zijn in het maken van persoonlijke keuzes. Een centrale keuringscommissie kon wel worden opgesteld, maar zou slechts een adviserende functie moeten vervullen.⁶³ Boon betreft hier in zijn bijdrage aan het debat dus het opvoedkundige discours bij het maken van wettelijke bepalingen voor de filmkeuring voor kinderen en jeugdigen.

Reasoning devices van de Hervormd Gereformeerde Staatspartij

De HGSP had één vertegenwoordiger binnen het debat, namelijk het kamerlid Lingbeek. Het definiëren van het probleem begon hij door allereerst in te gaan op film in het algemeen en het filmpubliek. Volgens Lingbeek waren de bioscopen op zoek naar de “geoorloofde grenzen van het vermaak, als zij die niet al overschrijden”⁶⁴. Hij concludeerde hieruit: “dat

---

⁵⁹ De NBB werd opgericht door bioscoopondernemers en film distributeurs om onderlinge conflicten makkelijker op te kunnen lossen, maar bovendien ook om hun positie ten opzichte van overheidsbemoeienissen te versterken. Voor meer over dit onderwerp, zie André van der Velden, Fransje de Jong en Thunnis van Oort, “De bewogen beginjaren van de Nederlandse Bioscoop Bond 1918-1925,” *Tijdschrift voor mediageschiedenis* 16 (2013), doi: <http://www.tmgonline.nl/index.php/tmg/article/view/82/135>.

⁶⁰ “4e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

⁶¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

⁶² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

⁶³ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

⁶⁴ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

ons volk begeerig is naar zulke vertooningen, wijst op z'n zachtst gezegd op een groote oppervlakkigheid.”⁶⁵ Lingbeek stelde dat mocht het zo doorgaan, slechts “bedenkelijken zedelijken achteruitgang”⁶⁶ het gevolg zou zijn. Hiermee verwees hij naar een *frame* van het kwaad.

Lingbeek continueerde hierna zijn verhaal met een voorspelling dat de bioscoop een concurrerende positie zou innemen ten opzichte van de hervormde kerk. De bioscoop vormde in die zin een grote bedreiging. Hij vreesde dat het “dien weg op zal gaan”⁶⁷, verwijzend naar zijn voorspelling, want de bevolking was toegenomen en de hervormde kerk kwam voor een steeds grotere taak te staan. Daarmee schetste Lingbeek de oorzaak van de problematiek; “De bevolking nam snel in aantal toe, terwijl de financieele kracht van de Kerk dezelfde bleef en dientengevolge is de Kerk onder haar taak bezweken.”⁶⁸ Deze verhouding tussen bevolking en religie was de belangrijkste oorzaak, waarmee hij het demografisch- en het economisch discours samenbond. Want de groeiende bevolking, zonder dat de kerk mee had kunnen groeien, had er voor gezorgd dat de hervormde kerk steeds moeilijker de christelijke behoeften van het volk kon beantwoorden.⁶⁹

Nadat Lingbeek de definitie en de oorzaak van de problematiek had vastgesteld, kwam hij ook met een mogelijke oplossing en stelde voor welke instantie deze verantwoordelijkheid zou moeten dragen. Simpelweg films keuren, verbieden en censureren was niet genoeg. Er moest iets voor film en bioscoop in de plaats komen, namelijk de hervormde kerk. De regering zou zich daarom niet onverschillig moeten houden, maar laten zien dat zij een christelijke regering was en verplicht was de hervormde kerk te steunen haar taken te vervullen. De belangrijkste taak was dan ook het nakomen van de geestelijke belangen van het volk. Er was maar één instantie die de filmkeuring op zich kon nemen, namelijk de hervormde kerk.⁷⁰

Voor Lingbeek stond het religieus discours centraal binnen zijn verwoording van de oorzaak-definitie-verantwoordelijkheid-oplossing keten. De oorzaak was volgens hem dat de kerk vanwege bevolkingsgroei niet kon beantwoorden aan de christelijke behoeften van het volk. Zijn definitie kwam vooral neer op film en bioscoop als bedreiging voor de kerk. De verantwoordelijkheid lag bij de regering om de kerk te steunen haar taken uit te kunnen voeren. En uiteindelijk stond in het verhaal van Lingbeek ook weer de hervormde kerk

---

⁶⁵ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

⁶⁶ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

⁶⁷ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

⁶⁸ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 39.

⁶⁹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 39.

⁷⁰ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 39.

centraal binnen de oplossing. Het specifieke discours omtrent film en bioscoop werd door Lingbeek direct in verband gebracht met het christelijk discours, die op haar beurt verknoopt was met het demografisch (overbevolking), economisch (kapitaal van de kerk) en politiek (steun van de regering) discours.⁷¹

Reasoning devices van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij

De SDAP had ook één deelnemer aan het debat, namelijk Kleerekoper. Zijn definitie van film en bioscoop kwam allereerst neer op de hoge amusementswaarde. De brede verscheidenheid aan films noemde hij een verrijking, een “bron van levensvreugde”⁷². Dit is een directe verwijzing naar het positieve *frame*.

Problematisch vond Kleerekoper dat de confessionele partijen zich om religieuze redenen zo bleven verzetten tegen film en bioscoop. Het doen van verbodsbepalingen om de reden dat het schadelijk zou zijn voor de kerk en godsdienst, zou mensen weerhouden van cultuurbeleving en dat kon nooit de bedoeling zijn. Verwijzend naar het *frame* van levensvreugde, benadrukte Kleerekoper dat film een cultureel verschijnsel is. Vanuit het religieus discours beschuldigde hij confessionele partijen ervan de cultuurervaringen van het Nederlandse volk te willen beperken.⁷³

Kleerekooper was tegenstander van verbodsbepalingen en zag ook de gemeentelijk gebonden keuring niet zitten. Voorkeur gaf hij aan positieve maatregelen en zo min mogelijk censuur toe te passen. De bioscoop was uit zichzelf al erg veranderd. Dat er zes jaar eerder in Nederland (toen het bioscoopvraagstuk al volop speelde) veel meer redenen waren om censuur in te stellen, daar was Kleerekoper het mee eens, maar film en bioscoop hadden in de tussentijd al heel zelfcorrigerend gewerkt.⁷⁴ Daarnaast zou het Nederlandse volk de fantasie altijd op blijven zoeken. Zou iets aan de ene kant verboden worden, dan zou het aan de andere kant weer tevoorschijn komen. Als die uitweg niet met positieve maatregelen werd gebaad, dan werkte het ook niet te proberen deze “dicht te stoppen middels negatieve verbodsbepalingen.”⁷⁵

---

⁷¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 39.

⁷² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

⁷³ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 42.

⁷⁴ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 61.

⁷⁵ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

Reasoning devices van de Rooms Katholieke Staatspartij

De RKSP had twee deelnemers aan het debat, te weten Bomans en Deckers. Bomans was de eerste die zijn stem liet horen. Bestaansrecht van de bioscoop vond Bomans erg belangrijk en persoonlijk verafschuwde hij de bioscoop niet; hij zag er zelfs ook een bron van levensvreugde in. Bomans vond levensvreugde net zo menseigen als godsdienstzin en was van mening dat de bioscoop absoluut haar kwaliteiten had als (wetenschappelijk) instituut. In zoverre de bioscoop een bron zou kunnen vormen van levensvreugde, vond Bomans de bioscoop een gift van God. Zo beredeneerd, vond hij dat film en bioscoop zeker gehanteerd zouden mogen worden om mensen levensvreugde bij te brengen.⁷⁶ Zijn verwijzingen gingen dan ook telkens uit naar het dominante positieve frame, zolang hij dit vanuit een religieus discours kon beargumenteren. Opvallend aan zijn standpunt was dat hij het geenszins met de andere confessionele partijen eens was. Een geschenk van God kon immers nooit schadelijk zijn voor religie.

Bomans verdedigde dus het bestaansrecht van de bioscoop. Hij was dan ook van mening dat er op geen enkele manier mogelijkheden in het wetsontwerp opgenomen mochten worden die het makkelijk zouden kunnen maken bioscopen van vergunningsrechten te ontdoen. Toch vond Bomans dat gemeentelijke nakeuring op zijn plaats was en uiteindelijk heeft hij ook voor het wetsontwerp gestemd, tezamen met de rechtervleugel.

Deckers was de tweede vertegenwoordiger van de RKSP binnen het debat, maar zijn *reasoning devices* verschilden veel van die van zijn partijgenoot. Deckers had het voornamelijk over de redactionele aspecten van het nieuwe wetsontwerp en droeg een duidelijke mening uit: “Het instituut der nakeuring moet onaangetast blijven”⁷⁷, ook voor volwassenen. Deckers vond dat met het keuren door gemeenten van films, er niet afgevraagd hoefde te worden of de films bestemd waren voor volwassenen of jeugd. Onzedelijke films waren volgens Deckers voor jong en oud hoe dan ook ongeschikt.⁷⁸

Deckers en Bomans brachten beiden verschillende standpunten op tafel die elkaar niet bepaald ondersteunden, geen raakvlakken hadden en ook niet refereerden naar elkaar. Daarnaast botsten deze standpunten ook niet, al verwees Deckers naar het dominante *frame* van film en bioscoop als kwaad en Bomans naar het dominante *frame* van levensvreugde.

---

⁷⁶ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

⁷⁷ “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 84.

⁷⁸ “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 84.

Terwijl Bomans film en bioscoop *framede* vanuit het religieuze discours, deed Deckers dit vanuit het moralistische discours.

Reasoning devices van de Staatkundig Gereformeerde Partij

Volgens de vertegenwoordiger van de SGP, Kersten, lag de probleemkern in het gevaar van ontwrichting van de Christelijke grondslagen: “Meer en meer wordt uithuizigheid gekweekt, meer en meer wordt van de kerk en uit den godsdienst getrokken, meer en meer wordt het ongelof gezaaid in de harten van jong en oud en niet het minst des Zondags trekt de bioscoop duizenden en duizenden, wier plaats daar niet behoorde te zijn.”⁷⁹ Hij zag er voornamelijk drie gevaren in: uithuizigheid, zondagsontheiliging en het verloochenen van het geloof. In zijn overtuiging kweekte de bioscoop de uithuizigheid, waardoor het gezin uit elkaar werd getrokken (discours omtrent gezin en familie). Ook vreesde hij dat de bioscoop als vrijetijdsbesteding zondagsontheiliging zou veroorzaken. De zondag was immers bestemd voor de beleving van het geloof. Hiernaast keurde hij film en bioscoop ook af als mogelijk religieus-educatief medium, waarmee eventueel religieuze films aan het publiek konden worden overgebracht: “God wil de Christenen niet door stomme beelden, maar door de verkondiging Zijns Woords onderwezen hebben.”⁸⁰

De problemen die film en bioscoop veroorzaakten was volgens Kersten te wijten aan de “sensatielust”⁸¹ van het publiek. Hierdoor zouden cinematografische voorstellingen moeten blijven verrassen, anders zou de belangstelling verloren gaan. Hij vreesde dat om die reden films alsmaar de sensatiegrenzen zouden verleggen.⁸²

Kersten haalde twee punten aan: in de eerste plaats zouden films al een uiting van het kwaad zijn en dit zou alleen maar verergeren. Daarnaast zouden films schadelijk en bedreigend zijn voor het christelijk geloof. Concluderend stelde hij dat dit “gevaar van de bioscoop” niet was “uit te snijden of men treft de bioscoop zelf”⁸³. Kersten zag maar één oplossing: “wil de regering het bioscoopgevaar onderdrukken (...) dan blijft slechts één remedie over, namelijk dat de regering de openbare bioscoopvoorstellingen verbiedt.”⁸⁴ Opvallend is dat Kersten de enige was die voorstander was van zo’n hard verbod, maar uiteindelijk toch voor het wetsontwerp heeft gestemd. Kennelijk nam hij toch genoeg met de wijzigingen die de gemeentelijke nakeuring toeliet.

---

⁷⁹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

⁸⁰ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 69.

⁸¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

⁸² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 45.

⁸³ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

⁸⁴ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

Reasoning devices van de Vrijzinnig Democratische Bond

Zowel Marchant als Van Aalten, traden beiden eenmalig op om een bijdrage te leveren aan het debat. Zij stelden vooral redactionele vragen over het wetsontwerp, waaruit is af te leiden hoe zij het wetsontwerp er graag uit hadden willen zien. Zo werd duidelijk dat Marchant zich voornamelijk zorgen maakte over de levensvatbaarheid van de bioscoop als de gemeentelijke nakeuring in de wet van kracht zou blijven. Mochten de gemeenten de toegang tot 18 jaar verbieden, dan kon men net zo goed de bioscopen sluiten.⁸⁵ Om dergelijke verbodsbepalingen te voorkomen zou één centrale keuringscommissie moeten komen, alleen voor jeugd en niet voor volwassenen.⁸⁶

Van Aalten voegde hieraan verder niets toe, maar maakte hij zich wel druk om de vaagheid van de artikelen van het wetsontwerp waardoor deze artikelen op heel veel manieren konden worden geïnterpreteerd.⁸⁷ Uiteindelijk hebben zowel Marchant als Van Aalten tegen het wetsontwerp gestemd. Hieruit kan geconcludeerd worden dat zij bioscoop en film niet zo gevaarlijk vonden als andere (confessionele) partijen en zich beter konden vinden in het *frame* van levensvreugde, dan in het *frame* van kwaad.

Reasoning devices van de Christelijk Historische Unie

De CHU had drie deelnemers aan het debat, namelijk Tilanus, De Geer en dr. De Visser. Uit de argumentatie van De Geer en Tilanus is gebleken, dat zij film en bioscoop een lage amusementswaarde toekenden. Zo zei Tilanus dat hoewel bioscoop vermaak bood, de gevaren waren groter. Hij stelde dat de jeugdbescherming nog altijd belangrijker was.⁸⁸ De Geer voegde hieraan toe dat het vermaak dat bioscoop bood, het makkelijk soort vermaak was dat geen inspanning kostte en lijdelijk werd ondergaan.⁸⁹ Hier school volgens hem een zeker gevaar in, als het “de verkeerde kant uit gaat”⁹⁰; film bereikte namelijk een heel groot en breed publiek, schadelijke films zouden verwoestend zijn voor de samenleving.

Tilanus zag de oorzaak van het probleem in de vrijheid van het publiek en de bioscoopondernemers. Die vrijheid had nadelige gevolgen, omdat “winstbejag”⁹¹ aan de kant

---

⁸⁵ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 101

⁸⁶ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 65.

⁸⁷ “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 92.

⁸⁸ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 47.

⁸⁹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

⁹⁰ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

⁹¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 47.

van bioscoopondernemers en de “sensatiezucht”⁹² aan de kant van het publiek, ertoe hadden geleid dat er vaak films werden vertoond die zich aanpasten aan de “smaak van nu juist niet het beste gedeelte van het publiek”⁹³. Tilanus verwoordde het als een schaduwzijde van de vrijheid die bioscopen hadden, die vrijheid moest daarom beperkt worden.

Terwijl De Geer voor een Rijkskeuring was, met mogelijkheid tot gemeentelijke nakeuring, was Tilanus het daarmee oneens. Tilanus zag liever enkel de gemeentelijke keuring, zonder Rijkskeuring. Dit omdat hij bang was dat een groot deel van de films die een centrale commissie zou goedkeuren, de specifieke christelijke grondslagen van het volksleven konden ondermijnen.⁹⁴

De Geer had geen vertrouwen in de zelfredzaamheid van bioscopen. Dat bioscopen, zoals anderen in het debat beweerden, een evolutie hadden doorgemaakt en zodoende hadden bewezen dat zij uit zichzelf voor verbetering van de kwaliteit van film hebben gezorgd, was volgens De Geer te danken aan de overheidsbemoeienissen die ook al zes jaar speelden.⁹⁵

Dr. De Visser heeft niet wezenlijk bijgedragen aan het *framen* van film en bioscoop met zijn *reasoning devices*. Hij heeft zich met name uitgelaten over de redactionele aspecten van het wetsontwerp waaruit bleek dat hij het in stand houden van de ‘autonomie der gemeenten’ belangrijk vond. Dr. De Visser was dus duidelijk voorstander van gemeentelijke nakeuring.⁹⁶ Hiernaast vond hij dat het keuren van films voor de jeugd gedifferentieerd moest worden op leeftijd en op geschiktheid.⁹⁷

Reasoning devices van de Anti-Revolutionaire Partij

Heemskerk was de vertegenwoordiger van de ARP binnen de vergaderingen en met zijn standpunten richtte hij zich vooral op de argumentatie van Kersten (SGP). Hij was het eens met Kersten dat er een groot gevaar school in bioscoop en film, maar alles wat gevaar bracht simpelweg verbieden, was volgens Heemskerk te vergaand; “men kan zoo niet leven.”⁹⁸ Een duidelijk waardeoordeel heeft hij niet benoemd. Heemskerk merkte enkel op dat er nu eenmaal goede en slechte bioscoopvoorstellingen waren. Geheel verbieden was volgens hem onwenselijk, dus de oplossing moest gezocht worden in het zo veel mogelijk de bioscoop

---

⁹² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 47.

⁹³ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 47.

⁹⁴ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 67.

⁹⁵ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 55.

⁹⁶ “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 93.

⁹⁷ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 105.

⁹⁸ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 63.

“van het kwaad te zuiveren.”⁹⁹ De meest effectieve manier om dit te doen, was het instellen van een Rijkskeuring, met mogelijkheid tot gemeentelijke nakeuring.¹⁰⁰

Reasoning devices van de Communistische Partij Holland

Debatparticipant namens de CPH, L. de Visser, erkende dat bioscopen voorheen, om belangstelling te trekken, sensationele films lieten zien. Intussen vond De Visser de situatie aanzienlijk verbeterd en sloot zich aan bij de opvatting dat film en bioscoop zelfcorrigerend werkten.¹⁰¹

Volgens De Visser werd de bioscoop onevenredig belaagd door regelgeving. Er werden namelijk zoveel “moeilijkheden in den weg”¹⁰² gelegd, dat de bioscoop zou geremd kunnen worden in haar ontwikkeling. Sterker nog, De Visser was van mening dat er geen enkel bedrijf was, dat onder “zoo moeilijke omstandigheden zijn levensbestaan moest trachten te handhaven.”¹⁰³ Als voorbeeld noemde hij de hoge belastingen.

De oplossing lag volgens De Visser in het investeren in film en bioscoop door de overheid, waardoor het mogelijk werd om kwalitatief hoge bioscoopvoorstellingen op openbare plaatsen voor de grote volksmassa te vertonen. De film zou zich dan kunnen ontplooiën tot kunstdiscipline, waarbij de “schitterendste”¹⁰⁴ films vertoond konden worden aan het publiek. De maatschappij zou hierdoor kunnen leren wat goed en wat verkeerd is. Op deze manier, juist middels film, zou de zedelijkheid bevorderd worden.¹⁰⁵

3.2 Herkenbare Thema's

Met het onderscheiden van de belangrijkste standpunten¹⁰⁶ die binnen het debat werden ingenomen, zijn verschillende thema's te herkennen. Richtinggevend bij deze discussiepunten waren inderdaad de religieuze en/of levensbeschouwelijke opvattingen, deze gaven vaak de doorslag waarom men het eens of oneens was met een bepaald standpunt.

De vraag of er gekeurd moest worden voor jeugd en/of volwassenen keerde ook nu weer terug in de Kamerdebatten. De liberale en socialistische partijen zagen keuring voor volwassenen nog steeds niet zitten, terwijl de confessionele partijen dat wel wenselijk vonden. Ook het discussiepunt of het een gemeentelijke of centrale keuring moest worden

---

⁹⁹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 63.

¹⁰⁰ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 63.

¹⁰¹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

¹⁰² “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60.

¹⁰³ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60.

¹⁰⁴ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60.

¹⁰⁵ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60-61.

¹⁰⁶ Zie bijlage A voor een schematisch overzicht van de *reasoning devices* binnen het debat.

kwam vaak aan de orde. Confessionele partijen waren nog steeds voorstander van een gemeentelijke nakeuring, naast een centrale keuring. Tilanus (CHU) vond zelfs dat er uitsluitend gemeentelijk gekeurd moest worden. Niet-confessionele partijen vonden één Rijkskeuring meer dan voldoende, Boon (LSP) vond bovendien dat de centrale keuring enkel een adviserende rol mocht gaan aannemen. Het door Buré binnen het Kamerdebat uit 1923 onderscheiden thema met betrekking tot de waarde van film en bioscoop bleef een belangrijk thema binnen het debat in oktober 1925. De niet-confessionele partijen kenden film en bioscoop nog altijd een aanzienlijk positiever waardeoordeel toe dan de confessionele partijen. Dat kwam omdat amusementswaarde, die de niet-confessionele partijen juist waardeerden, de confessionelen juist tegenstond. Van den Heuvel noemt als voornaamste reden voor de weerstand tegen film en bioscoop binnen protestants-christelijke kringen het “amusementskarakter”¹⁰⁷ van de film. Amusement stond voor hen gelijk aan zinnenprikkelend, wat wantrouwen opwekte. In katholieke kringen werd er milder over gedacht; Bomans van de RKSP achtte de bioscoop wel van hoge waarde.

Nog een thema dat Buré had benoemd waren de overheidsbemoedeningen met zedelijkheid. Dit vertaalde zich vooral naar de niet-confessionele partijen die vrijheid van bioscoop en bioscooppubliek belangrijk vonden en angsten uitdrukten dat te veel regelgeving de ontwikkeling van de bioscoop alleen maar zou blokkeren. Confessionele partijen vonden daarentegen dat de overheid juist wel moraliserend moest optreden. De discussie verschoof hier, omdat liberale en socialistische partijen veel benadrukten dat de bioscoop zelfcorrigerend en zelfredzaam was gebleken. Daar waren confessionele partijen het mee oneens; zij vonden dat bioscopen niet zelfredzaam waren en meer vrijheid zou alleen maar meer gevaren opleveren. Tijdens de vergaderingen van 1925 was het dus niet zozeer de overheidsbemoedeningen met zedelijkheid in algemene zin die ter discussie stonden, maar werd dat de zelfredzaamheid van de bioscoop.

Discussiepunten met betrekking tot de concrete samenstelling van de keuringscommissie en de precieze keuringscriteria, die Van der Burg en Van den Heuvel ook benoemden, waren in oktober 1925 niet aan bod. Alleen Boon (LSP) sprak over het belang van deskundigheid van de commissieleden. De (geografische) omgeving, welke in het Kamerdebat van 1923 volgens Buré nog een belangrijk thema vormde, was – los van de discussie omtrent autonomie der gemeenten – een onderwerp wat niet meer ter sprake is gekomen in 1925.

---

¹⁰⁷ Hans van den Heuvel, *De moraliserende overheid: Een eeuw filmbeleid* (Utrecht: Uitgeverij LEMMA BV, 2004), 20.

4. *Framing devices* in het debat

In het vorige hoofdstuk zijn alle *reasoning devices* inhoudelijk behandeld en de heersende standpunten over film en bioscoop besproken. Deze *reasoning devices* werden vormgegeven door *framing devices*, het zal daarom in dit hoofdstuk vooral gaan om de vorm van het debat. De besproken argumentaties kwamen allemaal op een bepaalde manier van de grond, middels concreet taalgebruik, middels metaforen, spreekwoorden en beeldspraak. Door *framing devices* in te zetten werden de belangrijkste standpunten verdedigd, versterkt en verrijkt. Hierbij werden ook meer verbanden gelegd, kwamen meer zijlijnen en bijzaken aan bod dan tot nu toe besproken.

4.1 Vorm

Om in het debat ideeën, meningen en opvattingen zo goed en duidelijk mogelijk over te brengen gebruikten de politici *framing devices*. Een argument moest namelijk zo worden vormgegeven, dat het een zo effectief mogelijke uitwerking had. *Framing devices* zijn hulpmiddelen die het *frame* zijn uiteindelijke vorm geven. Uit *reasoning devices* begrijpen we wat er wordt verteld, uit *framing devices* hóe dat wordt gedaan.¹⁰⁸ Elke deelnemer aan het debat koos zijn eigen manier om iets te vertellen. Zij deden dit verhalend, kozen voor een bepaalde taalstrategie, een uitgesproken vertelwijze. Zij kozen specifieke metaforen, spreekwoorden en gezegden. Ook haalden zij voorbeelden aan en deelden zij eigen ervaringen om zo tot de verbeelding van de luisteraars te spreken. Deze politici opereerden haast als acteurs die een bepaald script volgden en een rol speelden om de boodschap maar zo goed mogelijk over te brengen.

Framing devices laten hiernaast ook juist heel incidenteel taalgebruik zien, bijvoorbeeld wanneer bepaalde woorden maar één keer vallen. Dit zijn vaak ook momenten dat er deuren naar andere discoursen worden geopend. Dit hoofdstuk zal om die reden interdiscursieve verknopingen laten zien die in het vorige hoofdstuk nog niet aan bod zijn gekomen toen het ging over de inhoudelijke hoofdlijnen van de gepresenteerde argumentaties. Hierbij moet niet vergeten worden dat *framing devices* geworteld zijn binnen een bepaalde cultuur.¹⁰⁹ Woorden en taalconstructies roepen namelijk associaties op die betekenis krijgen door de culturele en intellectuele achtergrond. Dit heeft dus ook sterk te

---

¹⁰⁸ Baldwin van Gorp, “Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse,” 13.

¹⁰⁹ Baldwin van Gorp, “Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse,” 14.

maken met de eigen invulling, daarom is deze analyse ook een eigen interpretatie van *framing devices*, zoals deze zich deden voorkomen in het debat.

We hebben gezien dat het *framen* van film en bioscoop cirkelde om de vier kernpunten: definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing. Hoewel de argumentatie in deze structuur een duidelijke hoofdlijn toont, laten *framing devices* veel meer zien. Door het uiteenzetten van een argument kwamen ook associaties en bijzaken aan bod. Ook werd er af en toe afgedwaald, waardoor het verhaal dat verteld werd, allerlei zijlijnen kreeg. Juist deze zijlijnen dragen bij aan de vorm van een argument en laten nieuwe interdiscursieve relaties zien. Daarom zal per spreker kritisch gekeken worden naar hoe hij zijn standpunten verdedigde, hoe dat heeft geresulteerd in een verrijking en verbreding van zijn argumentatie en hoe de uiteindelijke interdiscursieve verknoping eruit zag.

***Framing devices* van de Liberale Staatspartij**

Om de keten van definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing vorm te geven, heeft Boon gekozen om zijn verhaal te verrijken met heel veel voorbeelden. Dergelijke *framing devices* kwamen al bij zijn eerste argument aan bod, waarin hij film en bioscoop als zelfcorrigerend beschreef. Als voorbeeld noemde Boon “Schundfilms”¹¹⁰, die uit zichzelf al waren verdwenen van het witte doek. En zo verdween volgens hem vanzelf het grove vermaak, terwijl er plaats gemaakt werd voor films met hogere amusementswaarde en zelfs educatieve waarden.¹¹¹

Boon was van mening dat juist deze films met hoge amusements- en educatieve waarden bedreigd werden door de bioscoopwet zoals die er in het ontwerp uitzag. Hij vreesde voor onkundige regelgeving die film en bioscoop kon benadelen. Vele Kamerleden hadden volgens Boon hun mening al klaar zonder dat zij ooit een bioscoop bezocht hadden. Hij illustreerde dit door een vergelijking te maken met een verhaal te vertellen over Curacao en te beginnen met de woorden: “Hoewel ik het land niet door eigen aanschouwing ken”¹¹². Boon beweerde dat in het geval van film en bioscoop zulk een absurde inleiding wel op prijs zou worden gesteld. Hij haalde citaties aan die door de Tweede Kamerleden eerder werden geuit. “Ondanks dat zij de bioscoop nooit of nauwelijks bezoeken, doen zij vreselijke uitspraken als ‘niets nuttigs in de bioscoop’, ‘in de hoogste mate verderfelijk’ tot ‘een volkskanker, erger dan drank’.”¹¹³ Door te citeren beschuldigde Boon hiermee de Kamerleden niet alleen van

---

¹¹⁰ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

¹¹¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

¹¹² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

¹¹³ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

ondeskundigheid, maar ook van snobisme en een bevooroordeelde houding.

Het gebeurde vaak, meende Boon, dat filmtitels misleidend vertaald werden. Hij noemde hierbij als voorbeeld een Duitse film waarvan de titel ongelukkig naar het Nederlands was vertaald. De film, met de titel “De Wraak van een Prostituee”¹¹⁴, deed vermoeden dat het om een zeer onzedelijke film zou gaan. Maar niets bleek minder waar, het bleek zelfs een heel fatsoenlijke film. Om te voorkomen dat een dergelijke film ten onrechte zou worden verboden, stelde Boon voor dat de Bioscoopbond alert op zou treden als zich een dergelijk geval voordeed. Op die manier zouden bioscoophouders zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen.

Het wetsontwerp zoals dat er aan het begin van de vier vergaderingen uit zag, zou door het bieden van de mogelijkheid tot meerdere regelgevingen een absoluut bioscoopverbod voor minderjarigen kunnen inhouden.¹¹⁵ Mocht het zo ver komen dat films zouden worden verboden voor jeugd tot achttien jaar, dan kon dat juist problemen opleveren. Zo voorspelde Boon dat hoe meer verbodsbepalingen, hoe meer onvrede zou ontstaan en daardoor, bij wijze van protest, meer jeugdcriminaliteit voor zou komen. Regelgeving, in eerste plaats bedoeld om de jeugd te beschermen, zou dan dus juist de oorzaak kunnen worden van jeugddelinquentie.¹¹⁶ De jeugd zou bioscopen niet meer in mogen en uit verveling dan juist “de straat onveilig gaan maken met straatschenderijen”¹¹⁷.

Wel vond Boon dat de jeugd beschermd moest worden, gezien de fysieke gezondheid:

Medische factoren doen zich hier gelden. Films voor 14-jarigen mogen met het oog op den toestand der oogen niet te lang zijn. Die groote lengte van een film is voor de oogen zeer verkeerd. Ik wijs hier op het rapport van de Staatscommissie, waarin uitdrukkelijk vermeld staat, dat bijv. de film Cabiria werd afgekeurd, op grond dat zij te lang was en dus verkeerd voor de oogen, hoezeer er overigens geen enkel bezwaar was.¹¹⁸

---

¹¹⁴ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 36.

¹¹⁵ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 37. De zorgen die Boon uit zijn niet alleen toegespitst op de rijks- en gemeentelijke keuring, die het mogelijk kunnen maken een absoluut verbod voor jongeren beneden de 18 in te stellen. Ook de strengere eis van geschiktheid i.p.v. toelaatbaarheid zouden grote gevolgen kunnen hebben voor de toegang van jongeren tot de bioscoop.

¹¹⁶ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

¹¹⁷ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

¹¹⁸ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 104.

Boon gaf, in tegenstelling tot anderen zoals Marchant (VDB) (waarover later in dit hoofdstuk meer), de voorkeur aan keuren op geschiktheid, in plaats van toelaatbaarheid voor kinderen tot veertien jaar. Een pedagogische afweging, want op deze manier zou er met het keuren afgevraagd moeten worden of een film voor een kind geschikt is, maar ook of het bijvoorbeeld bijdraagt aan de ontwikkeling van kinderen. Keuring op toelaatbaarheid zou zulke vragen niet stellen, maar enkel onderzoeken of een film ongevaarlijk was voor kinderen.¹¹⁹

Al was Boon een voorstander van het strenger keuren voor kinderen, uiteindelijk zag hij de keuring het liefst niet als regelgevend, maar adviserend orgaan. Hij was van mening dat zowel bioscoophouders als het volk en ouders van kinderen zelfredzaam zouden zijn, en geen verbodsbepalingen van bovenaf nodig hadden. Ook het publiek moest daarin zelf verantwoordelijkheid nemen. Of een bioscoopbezoek nu “geldverkwisting”¹²⁰ was of niet, dat deed er niet toe. Hier trok Boon een vergelijking met andere uitgaansgelegenheden als theatervoorstellingen en het café.¹²¹

Boon omschreef film binnen het amusementsdiscours alsook binnen het educatieve discours als een waardevolle vrijetijdsbesteding en beargumenteerde vanuit het religieuze discours dat de confessionelen ondeskundig (of onwetend) en bevooroordeeld over film waren. Zo ontstonden er misverstanden, beweerde Boon. De oplossing lag volgens hem in het discours van zelfredzaamheid. Bioscopen konden zelf optreden wanneer er bijvoorbeeld een filmtitel verkeerd was vertaald. Verbod voor jongeren instellen was volgens Boon in ieder geval geen goed idee. Als dat wettelijk zou worden bepaald, zou het gevolg criminaliteit onder jongeren (criminaliteitsdiscours) veroorzaken. Tot veertien jaar vond Boon het wel verstandig om te keuren naar geschiktheid in plaats van toelaatbaarheid, en verbodsbepalingen voor kinderen op grond van redenen uit het medische discours vond hij ook gerechtvaardigd, zo niet noodzakelijk.

Framing devices van de Hervormd Gereformeerde Staatspartij

Lingbeek gaf zijn verhaal vorm door steeds hardop vragen te stellen, bijvoorbeeld of de bioscoop een gevaar zou kunnen zijn. Bij wijze van hypothese beantwoordde hij direct zijn eigen vraag bevestigend.¹²² Zijn eerste argument, dat films en het filmpubliek oppervlakkig waren, ondersteunde hij door voorbeelden te noemen;

---

¹¹⁹ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 104.

¹²⁰ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 62.

¹²¹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 62.

¹²² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

Ik las titels als: Drie weken liefde, Een vrouwenleven, Lord Nelson's laatste liefde (een zeer bedenkelijk stuk), De wraak van een publieke vrouw, enz.

Ik zou er zoo meer kunnen noemen. Dat ons volk begerig is naar zulke vertooningen, wijst op z'n zachtst gezegd op een groote oppervlakkigheid.¹²³

Films werden hier enkel bij de titel genoemd, maar Lingbeek heeft deze titels natuurlijk uitgekozen om een bepaalde indruk te wekken. Hiermee kon hij illustreren welke verkeerde, of zeer bedenkelijke, films in omloop waren. Lingbeek lichtte niet nader toe waarom juist deze filmtitels zulke bedenkelijke films representeerden. Kennelijk waren de woorden 'liefde' (een woord, verwant aan lust), 'wraak' (zich wreken is een zonde) en 'publieke vrouw' (prostitutie) zeer beladen. Met deze *framing devices* werd het standpunt (*reasoning device*) neergezet dat films geen diepgang hadden en het publiek enkel op zoek was naar makkelijk vermaak.

Uit de *reasoning devices* van Lingbeek is gebleken dat hij van mening was dat film de geoorloofde grenzen van het zedelijke opzocht dan wel overschreed, wat voor zedelijke achteruitgang zou zorgen. Hij noemde dit een "verschijnsel"¹²⁴ en een "euvel"¹²⁵; het woord 'euvel' wijst op een kwaal, of een kwaad. Met 'verschijnsel' deed hij voorkomen, alsof dit iets is dat zich niet eenmalig, maar zeer regelmatig ("avond na avond"¹²⁶) voltrekt. Het is een duidelijke en directe verwijzing naar het negatieve *frame*. Hardop stelde Lingbeek zich de vraag hoe dit 'euvel' tenslotte te verklaren is, waarna Lingbeek een aantal mogelijke oorzaken opsomde.

Als eerste oorzaak heeft Lingbeek de "zondigheid van 's menschen hart"¹²⁷ genoemd; dat mensen nu eenmaal onreine harten hebben. Maar, zo beweerde Lingbeek, dat is niet de kern van de oorzaak. Hij legde dit uit door een spreuk van dichter Salomo voor te lezen: "Evenals in het water aangezicht is tegenover aangezicht, alzoo is het hart van den éénen mensch tegenover het hart van den anderen mensch."¹²⁸ Met andere woorden, alle mensenharten zijn uiteindelijk gelijk. In wezen kan dit het opvallende verschijnsel, dit 'euvel', dus niet geheel verklaard worden door het neer te leggen bij de onreinheid van

---

¹²³ "4e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

¹²⁴ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

¹²⁵ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

¹²⁶ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

¹²⁷ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

¹²⁸ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38

mensenharten.

Lingbeek stelde hierna de euvel-vraag opnieuw, om hem deze keer te beantwoorden met een citaat van Luther. “‘Waar God Zijn Kerk bouwt, bouwt Satan een kapel er naast!’ Dat wil zeggen zelfs in tijden en op plaatsen, waar veel is dat ons naar boven trekt, zijn er altoos andere machten, die ons naar beneden trekken.”¹²⁹ Zelfs op plekken dus, waar God aanwezig is. Lingbeek haalde dit citaat aan nadat hij al meerdere keren naar het dominante negatieve *frame* van film en bioscoop als kwaad had verwezen. ‘Kapel van Satan’ refereert dus naar de bioscoop, die zich als een kwaadaardige concurrent naast de Kerk heeft gevestigd. Na dit citaat vroeg Lingbeek zich, wederom hardop, af wat dan de gevolgen zouden zijn als Gods Kerk helemaal niet gebouwd werd: “Maar waar Gods Kerk niet gebouwd wordt, daar wordt de kapel Satans tot een kerk, en daar wordt de Kerk des Heeren tot een kapel.”¹³⁰ Deze voorspelling, een uitgesproken vrees, dwong luisteraars na te denken over de bioscoop als kapel van Satan, die zal groeien en kwaad zal verspreiden. Althans, indien er geen kerk zou worden gebouwd, de Hervormde kerk om exact te zijn, en deze niet in staat werd gesteld in te grijpen. De genoemde argumenten illustreerden zijn *reasoning device* die stelde dat de Hervormde Kerk en de christelijke grondslagen van de samenleving bedreigd werden door film en bioscoop.

Een andere oorzaak voor de problematiek werd geschetst met Lingbeeks *reasoning device* dat de bevolkingsgroei, terwijl het kapitaal van de kerk gelijk is gebleven, voor een scheve verhouding heeft gezorgd. Zo kon de Kerk namelijk lastiger aan de christelijke belangen van het volk beantwoorden. “Dientengevolge werd het volk, vooral in de groote steden, gelijk schapen, die op de bergen ronddwalen zonder herder.”¹³¹ Zo sprak Lingbeek metaforisch, waardoor hij beelden opriep van het volk als verdwaalde schapen die zonder herder, in dit geval de Hervormde Kerk, de juiste weg niet wist te vinden.

De kern van de oorzaak en de gevolgen die de eerder gedefinieerde situatie heeft gehad, werd door Lingbeek met de volgende zin uiteen gezet:

Waar zoo de geestelijke voorziening van ons volk te kort schoot, daar zocht de massa in de plaats daarvan een soort opium, een bedwelming, en daartoe

---

¹²⁹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38

¹³⁰ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38

¹³¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 38.

behoort de bioscoop, waar men gaat tot de grens van het geoorloofde of daarover heen.¹³²

Met geestelijke voorziening, bedoelde hij de voorziening van het christelijke geloof, waarin wegens bevolkingsgroei de financiële tekorten steeds grotere beperkingen met zich meebrachten. Eerder werd de bioscoop aangeduid als Satans kapel, thans als opium, dat weer nieuwe en verschillende associaties meebrengt. Zo is opium een verdovingsmiddel dat de gebruiker in een roes brengt. Het werkt pijnstillend, geeft een prettig gevoel en brengt de gebruiker in een droomwereld, maar het heeft een verslaving tot gevolg. Opium roept associaties op met andere verslavingen, zoals alcoholisme. Doordat Lingbeek bioscoop een opium noemde, stelde hij bioscoop gelijk aan realiteitsvervalsing, dat ook een deur opent naar het sociale (vlucht uit de werkelijkheid) discours.

Lingbeek is niet de uitvinder van de metafoor, het woord ‘opium’ werd al eerder op een dergelijke wijze ingezet. Deze vergelijking van Lingbeek is mogelijk afgeleid van de beroemde uitspraak ‘Opium van het volk’ van Karl Marx, uit 1844.¹³³ Marx doelde hier echter op godsdienst, niet op de bioscoop. Hij stelde dat religie door de mens zelf is bedacht, om te ontsnappen aan de realiteit en dat het volk dom werd gehouden met mooie beloftes die godsdienst maakt, wat ook nog verslavend werkte. Lingbeek paste deze van oorsprong communistische uitspraak toe op de bioscoop: de bioscoop als bedwelming, vlucht uit de realiteit en hierdoor ook weg van godsdienst. En daar definieert hij de kern van het probleem, namelijk dat de bioscoop de plek inneemt van de kerk en op die manier ongeloof zaait.

Lingbeek gebruikte veel verschillende *framing devices*, waarmee hij zijn achterliggende *reasoning devices* heeft verdedigd. Eerst noemde hij voorbeelden van films met bedenkelijke filmtitels, om de oppervlakkigheid van zowel de films als het filmpubliek te beargumenteren. Daarna vroeg hij zich steeds hardop af hoe het ‘euvel’ was te verklaren. Door middel van spreuken en citaten gaf hij vervolgens antwoord op zijn eigen vragen. Lingbeek deed al zijn verwijzingen naar het dominante *frame* van film en bioscoop als kwaad. Wanneer hij metaforisch sprak over kapel van Satan, of opium, kregen film en bioscoop een kwaadaardige betekenis. Er werd een nieuwe verknoping zichtbaar, centraal staan het demografisch, economisch en religieus discours, die gerelateerd worden aan het sociale discours. Het hele euvel is volgens Lingbeek immers tot stand gekomen door de bevolkingsgroei (demografisch discours) en de Hervormde kerk (religieus discours) die

---

¹³² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 39.

¹³³ Dick Pels, *Opium van het Volk. Over Religie en Politiek in Seculier Nederland* (Amsterdam: De Bezige Bij, 2008), 6.

financieel niet in staat werd gesteld (economisch discours) om haar taak te vervullen. Hierdoor kon de bevolking niet in de geestelijke behoeften genoeg voorzien worden waardoor men niet genoeg onderwezen werd in het onderscheiden van goed en kwaad en verkeerde keuzes maakte (moreel discours).

Framing devices van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij

Kleerekoper definieert film en bioscoop verwijzend naar het *frame* van levensvreugde. De *framing devices* die hij gebruikte om zijn punt kracht bij te zetten welk hoge waarde films hadden, kwamen neer op een aantal voorbeelden. Kwaliteitsfilms waren volgens Kleerekoper in verschillende genres te vinden; documentaire ('Shackleton'), het educatieve genre (schoolfilm 'Lente'), drama (diverse films).¹³⁴ Binnen het debat werd er voornamelijk over de dramatische fictiefilm gesproken, maar door deze voorbeelden te noemen scheen Kleerekoper een ander licht op bioscoop en film, namelijk vanuit het wetenschappelijke en het educatieve discours. Hij benadrukte hiermee ook de verrijkende eigenschappen van films.

Naast amusement zag Kleerekoper ook een veelbelovende mogelijkheid om het Nederlandse volk van propaganda te voorzien en zo het socialistische gedachtengoed van de SDAP te verspreiden. Film had namelijk een grote reikwijdte en zo kon zijn ideologie reiken tot aan plaatsen op het platteland, die anders ver van centra van cultuur lagen.¹³⁵ Kleerekoper zou het graag gezien hebben dat film en bioscoop van het particulier initiatief gehaald zouden worden en er "mooie openbare bioscopen"¹³⁶ geïnstalleerd zouden worden. "Zet daar deskundigen neer"¹³⁷, vervolgde hij, waarmee hij een voorstel deed om de bioscopen, hun betekenis en functie een andere richting te geven. Een andere richting dan het kapitalisme aan bioscoop en film gaf. De bioscoop was nu eenmaal "winstobject"¹³⁸, stelde Kleerekoper. Hij reageerde op Lingbeek en Kersten, die kritiek hadden op films die alsmaar meer wilden prikkelen om belangstelling te trekken. Dat zou volgens Kleerekoper komen omdat film en bioscoop commercieel waren. Als voorbeeld noemde hij de misleidende filmtitels, waarvoor werd gekozen om films controversiëler te laten lijken dan ze waren. Zoals de film LA GARCONNE, welke grote ophef had veroorzaakt omdat het dezelfde titel droeg als een controversieel boek. Kleerekoper koos dit voorbeeld om te illustreren dat er enkel voor deze filmtitel was gekozen om belangstelling aan te wakkeren.¹³⁹

---

¹³⁴ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

¹³⁵ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 42.

¹³⁶ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

¹³⁷ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

¹³⁸ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

¹³⁹ "4^e vergadering," *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 42.

De *reasoning devices* van Kleerekoper spitsten zich vooral toe op het bekritisieren van verbodsbepalingen. Dit zou de levensvreugde beperken, zo kon hij het niet genoeg benadrukken. Kleerekoper uitte kritiek op de religieuze verbodsbepalingen en verwonderde zich erover hoe de confessionele partijen het volk wilden weerhouden van cultuurbeleving. Hij gebruikte *framing devices* om te illustreren dat het in de geschiedenis juist andersom was. In de Middeleeuwen, beargumenteerde Kleerekoper, was de godsdienst de “centrale motor”¹⁴⁰ voor kunst, wetenschap en cultuur. Toen was er “één en al vreugde”¹⁴¹ stelde Kleerekoper, waarmee hij leek te zeggen dat godsdienst de vreugde en de cultuurbeleving ooit wél bevorderde. Door de godsdienst een ‘centrale motor’ te noemen, schetst hij de godsdienst als een stimulerende factor binnen de wetenschap, kunst en cultuur. In de Middeleeuwen althans. Kleerekoper *framede* religie als ooit stimulerend, maar later juist als remmende factor van de levensvreugde die kunst, cultuur en wetenschap brachten.

Religieuze verbodsbepalingen, verbodsbepalingen voor de jeugd, gemeentelijke nakeuring, Kleerekoper was er absoluut geen voorstander van. Verbodsbepalingen zouden tevens onbedoeld films extra reclame geven. Kleerekoper paste hierbij de gezegde “hoe verder je iets haalt, hoe lekkerder het smaakt”¹⁴² toe. Zo verdedigde hij het standpunt dat iets verbieden in de ene gemeente, wat in een andere gemeente wel geoorloofd zou worden alleen maar de verleiding zou vergoten. En ook met het overeenkomen van verbodsbepalingen voor kinderen en jeugd vond Kleerekoper dat er beter nagedacht moest worden over hoe dat vormgegeven zou moeten worden. Een verbod tot achttien jaar instellen, zou ook juist extra aandacht trekken. Een bioscoop zou dan bij wijze van spreken kunnen zeggen: ‘Deze film is achttien plus’, om een film extra aantrekkelijk te doen lijken.¹⁴³

Vanuit het amusementsdiscours, het wetenschappelijk discours en het educatieve discours verklaard, kende Kleerekoper film en bioscoop een positief waardeoordeel toe. Maar hij zag nog een waarde in film, namelijk film als propagandamiddel (discours van propaganda) om zijn ideologie – afkomstig van het socialistisch discours – over te brengen tot aan lichter bevolkte plaatsen zoals het platteland (geografisch en demografisch discours). Als een film onzedelijk werd bevonden, beredeneerde Kleerekoper vanuit economisch discours dat de bioscoop dan ook een commerciële instelling was en eindproduct van het kapitalisme (kapitalistisch discours); economische voordelen wogen het zwaarst. Kleerekoper haalde ook het juridisch discours aan, door te stellen dat wettelijke verbodsbepalingen alleen

---

¹⁴⁰ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 42.

¹⁴¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

¹⁴² “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

¹⁴³ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 41.

maar de commerciële positie van bioscopen zouden versterken. Hier voegde Kleerekoper aan toe vanuit het religieus discours dat godsdienst een remmende werking op cultuurbeleving had. In de geschiedenis (historisch discours) was dat andersom, beweerde hij, en stimuleerde religie de kunst en cultuur, alsook de wetenschap (culturele discours).

Framing devices van de Rooms Katholieke Staatspartij

Bomans vond de bioscoop erg waardevol in die zin dat het een “instituut, dat ons wetenschap bijbrengt”¹⁴⁴ kon zijn, “die ons de werelddeelen als het ware aan de voeten legt, waar wij die zelf, door zooveel omstandigheden, onmogelijk kunnen behandelen, (...) die onze middelen niet toelaten zelf te gaan zien”¹⁴⁵. Hij concludeerde hieruit dat de bioscoop een “gave Gods”¹⁴⁶ moest zijn. Om te spreken tot de verbeelding had Bomans het over ‘werelddeelen’, die film ‘ons aan de voeten legt’. Hiermee kende hij film een bijzondere kwaliteit toe, namelijk dat het datgene kon laten zien, wat zich ver van de eigen omgeving bevindt. Dit alles beschouwde Bomans als een Godsgeschenk. Film en bioscoop werden op die manier vanuit een religieus discours *geframed*, waarbij er verbanden werden gelegd met het amusementsdiscours en het wetenschappelijk discours.

Bomans sprak ook over zijn eigen ervaringen met film en bioscoop om zijn standpunten te verdedigen. Namelijk dat hij veelvuldig de bioscoop bezocht, “en dat niet alleen om er iets te leren, maar ook om er in te vinden een bron van levensvreugde.”¹⁴⁷ Hij noemde vervolgens voorbeelden, de films MOEDER en HET OUDE NEST. Hij prees deze films om hun “suggestieve kracht”¹⁴⁸ die hem een “vertederd”¹⁴⁹ gevoel gaven.¹⁵⁰

Deckers, de tweede vertegenwoordiger van de RKSP binnen het debat, droeg andere kwesties aan in de discussie over film en bioscoop. Van mening dat de gemeentelijke nakeuring zich niet zou moeten beperken tot enkel jeugd, maar ook volwassenen, verdedigde Deckers zijn standpunt met een rapport van de Centrale Jeugdraad. De Centrale Jeugdraad had zich op haar beurt laten voorlichten door een subcommissie en Deckers las hier een aantal regels uit voor. Het waren met name bevindingen van het rapport, waarin stond dat filmvertoningen met “hevig sensationeele strekking”¹⁵¹ en “bedenklijken inhoud”¹⁵² van

---

¹⁴⁴ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

¹⁴⁵ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

¹⁴⁶ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

¹⁴⁷ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

¹⁴⁸ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

¹⁴⁹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

¹⁵⁰ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 43.

¹⁵¹ “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 84.

¹⁵² “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 84.

invloed zouden zijn op de “aanleg tot criminaliteit onder het publiek”¹⁵³. Hoewel dit rapport gepresenteerd werd door de Centrale Jeugdraad, presenteerde Deckers dit als bevindingen die algemeen golden, niet alleen voor de jeugd.¹⁵⁴ Door een rapport als bewijsmateriaal in te zetten ontstond er een quasi wetenschappelijke onderbouwing. Criminaliteit stond centraal, Deckers *framede* film en bioscoop vanuit een criminaliteitsdiscours.

Ook mengde Deckers zich in de discussie of er gekeurd moest worden op geschiktheid of toelaatbaarheid betreffende kinderen en jongeren. Hij sloot zich hier aan bij Boon, die vond dat er gekeurd moest worden op geschiktheid tot veertien jaar, maar ging ook nog een stapje verder. Namelijk dat er ook voor veertien tot achttien jaar gekeurd moest worden op geschiktheid, zowel om zedelijke- als gezondheidsredenen.¹⁵⁵

De verschillende manieren van *framen* binnen de RKSP zijn enigszins tegenstrijdig. Echter, binnen katholieke kringen werd ook tegenstrijdig gedacht over film en bioscoop. Dit bevestigt Van den Heuvel, die het een “haat-liefdeverhouding”¹⁵⁶ noemt. Haat, omdat de Katholieke kerk moeite had grip te houden op film. En liefde, omdat zij het Katholieke geloof graag uitgebeeld zagen en film daar een belangrijke rol bij kon spelen.

Framing devices van de Staatkundig Gereformeerde Partij

Kersten had een duidelijke eigen mening: “Mijnheer de Voorzitter, ik ken geen goede bioscoopvoorstellingen.”¹⁵⁷ Als het er om te doen was om het kwaad weg “te snijden”¹⁵⁸, dan moest de bioscoop ook mee sneuvelen.¹⁵⁹

Film en bioscoop inzetten voor propagandadoeleinden, zoals Kleerekoper dat eerder had voorgesteld, was voor Kersten al helemaal verwerpelijk. Hij zei hierover: “voor mij [is de bioscoop] een middel om het gif der revolutie in ons volk verder te druppelen.”¹⁶⁰ In het debat omtrent propaganda stond Kersten dus lijnrecht tegenover Kleerekoper. Kersten zag in deze redenering film als kwaadaardig medium om het kwaad (socialistisch gedachtengoed, de revolutie) te verspreiden.

Film en bioscoop zouden voor achteruitgang zorgen, in plaats van vooruitgang, stelde Kersten. Hij lichtte dit toe door een lezing van een Duitse hoogleraar aan te halen. Hieruit las hij voor dat de ontwikkeling van de techniek andersom gaat dan men verwachtte en zou

---

¹⁵³ “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 84.

¹⁵⁴ “6^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 15 oktober 1925, 84.

¹⁵⁵ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 106.

¹⁵⁶ Hans van den Heuvel, *De moraliserende overheid*, 35.

¹⁵⁷ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 69.

¹⁵⁸ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

¹⁵⁹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

¹⁶⁰ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

uitlopen tot “verwildering”¹⁶¹. Kersten weet de problemen aan de technologische ontwikkelingen, die enkel op den duur tot terugval zouden leiden. Hij koos ervoor om het technologisch discours erbij te betrekken, door bioscoop en film als negatieve technologische ontwikkeling te *framen*.

Framing devices van de Vrijzinnig Democratische Bond

Marchant sprak vooral over zijn grootste bezwaar, namelijk de gemeentelijke nakeuring. “De enige reden dat er een centrale commissie moest komen was toch juist om van de soesa van gemeentelijke keuringen af te zijn,” sprak hij. Door het woord ‘soesa’ te gebruiken maakte hij duidelijk dat hij de gemeentelijke keuringen problematisch vond. Het was voor Marchant namelijk juist de bedoeling dat de nieuwe bioscoopwet eenheid zou brengen, waarbij een algemeen geldend moraal zou worden gevolgd. Hij benadrukte dit nog eens: “Vergeet niet, dat Nederland 1100 gemeenten telt, waarin men verschillend genuanceerde normen aantreft van goede zeden en van openbare orde. Moet men daarvoor wetten gaan maken?”¹⁶² Marchant schetste een beeld waarbij het logischer leek om één sterke nationale wet te hanteren, want 1100 verschillende wetten maken was onbegonnen werk.

Nog een reden dat Marchant zich afzette tegen de gemeentelijke bevoegdheid tot nakeuren, was dat zij dan bijvoorbeeld mogelijkheid kregen bioscopen te dwingen een absoluut verbod in te stellen voor bezoekers tot en met achttien jaar. Dit vond hij gelijkstaan aan het sluiten van een bioscoop, want als er een dergelijke bepaling zou worden gemaakt voor een bioscooponderneming was deze niet langer “levensvatbaar”¹⁶³, in de economische zin van het woord.

Daarnaast was er de discussie of de centrale keuring zich moest richten op de toelaatbaarheid of geschiktheid van een film. Marchant vond dat er enkel gekeken moest worden of een film toelaatbaar was voor kinderen van een bepaalde leeftijd en er niet moest worden gekeurd op geschiktheid. Dat was volgens Marchant weer een heel andere maatstaf. Een film kon namelijk ongeschikt zijn, maar nog geen maatschappelijk of zedelijk gevaar vormen voor kinderen beneden een bepaalde leeftijd. De keuring zou zich op een heel ander terrein, namelijk het pedagogisch terrein gaan begeven, wanneer zij zichzelf de vraag zou stellen of kinderen beneden een zekere leeftijd er ook echt iets aan hebben om een bepaalde film te kijken.¹⁶⁴ Op toelaatbaarheid keuren was volgens Marchant een veel duidelijkere

---

¹⁶¹ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 44.

¹⁶² “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 101.

¹⁶³ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 101.

¹⁶⁴ “4^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 13 oktober 1925, 46.

maatstaf, omdat dan slechts gekeken behoefde te worden of een film wel of niet gevaarlijk was voor kinderen. Dat was ook een veel universelere eis. Hij kon zich dan ook niet voorstellen “dat er een film is, die gevaarlijk is voor kinderen op het platteland en ongevaarlijk voor kinderen in de steden, en omgekeerd.”¹⁶⁵

***Framing devices* van de Christelijk Historische Unie**

Om zijn standpunt te verdedigen dat de amusementswaarde van film laag was, maakte de voor het wetsvoorstel verantwoordelijke minister van Binnenlandse Zaken De Geer gebruik van een *framing device* waarbij hij film vergeleek met andere media. Allereerst omdat de bioscoop veel “breedere kringen der bevolking tot zich trekt”¹⁶⁶, dan bijvoorbeeld een toneelstuk of een boek. Daarnaast vond hij dat het vooral bij film het geval was, dat de “fantasie”¹⁶⁷ zich daarbij “buitengewoon”¹⁶⁸ kon “ontplooiën”¹⁶⁹. Ook stelde hij dat “Het in zich opnemen van lectuur vraagt [om] activiteit, terwijl de bioscoop lijdelijk wordt ondergaan, geenerlei inspanning kost en louter vermaak is”¹⁷⁰. En de bioscoop was daardoor, “wanneer het in verkeerde richting gaat, veel verwoestender in zijn uitwerking.”¹⁷¹ Een negatieve *framing* van film en bioscoop zelf, ook in vergelijking met andere media.

Hierna gebruikte De Geer ook *framing devices* om zijn standpunt te verdedigen, dat de zelfredzaamheid van bioscopen nogal tegenviel. Als voorbeeld noemde hij de Schundfilms en het feit dat deze films minder voorkwamen dan voorheen. Dat was niet, zoals anderen opmerkten, te danken aan de bioscoopondernemers zelf. Zo werd er wel vaker beargumenteerd als er een groot kwaad beteugeld moest worden, merkte hij op. “Maar dan was die verbetering vaak, althans ten deele, juist een gevolg van de wet, die op komst was, en van den aandrang naar een wettelijke regeling.”¹⁷² Het voorbeeld van de Schundfilms, die eerder in het debat werden gebruikt om de zelfredzaamheid en de zelfcorrigerende werking van bioscopen te illustreren, werd door De Geer juist ingezet om het tegendeel te bewijzen.

De Geer stelde dat iedereen het eens was over de instelling van een jeugdkeuring, maar dat de linkerzijde de volwassenenkeuring een “domperselement”¹⁷³ vonden,

---

¹⁶⁵ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 65.

¹⁶⁶ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 53-54.

¹⁶⁷ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

¹⁶⁸ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

¹⁶⁹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

¹⁷⁰ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

¹⁷¹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

¹⁷² “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 55.

¹⁷³ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 52.

waartegenover men een “principiis obsta”¹⁷⁴ zou moeten laten horen. Principiis obsta betekent letterlijk ‘weerstand vanaf het begin’¹⁷⁵. Daarmee bedoelde hij dat de linkerszijde heftig een halt wilde toeroepen aan de volwassenenkeuring. De Geer wilde waarschuwen voor het te letterlijk nemen van wederzijdse argumentatie en elkaars woorden alsmaar op een “goudschaaltje”¹⁷⁶ te wegen. De Geer trad hierbij op als bemiddelaar; volgens hem waren de verschillen in opvattingen minder groot dan dat het leek. Hij stelde dat iedereen, van welke partij dan ook, in grondslag hetzelfde wilde: alleen die films afkeuren die naar algemeen erkende normen afkeuring verdienden. Hij had er vertrouwen in dat iedereen zou leren leven vanuit één gedachte. “Wij worden in al deze dingen gelukkig nog te zeer gedragen door zekere eenheid van levensvisie om ons door politiek wantrouwen tegen elkaar te laten ophitsen.”¹⁷⁷ De Geer vond dat ongeacht de godsdienstige achtergrond men de handen ineens moest slaan, dat de wet geen “partijstempel”¹⁷⁸ moest krijgen maar als een nationale wet tot stand moest komen.

Het uiteindelijk aangenomen wetsontwerp is tot stand gekomen na veelvoudige discussies en aanpassingen. Minister De Geer was de mening toegedaan dat gemeenten nakeuringen mochten verrichten en heeft dat met de toevoeging van artikel 4 van het wetsontwerp dan ook bewerkstelligd. Om de linkerszijde tegemoet te komen wijzigde hij artikel 4 daarna zo, dat de gemeentekeuring alleen mocht keuren voor jeugd tot en met achttien jaar en dus niet meer voor volwassenen. Daarmee beantwoordde hij aan de bezwaren tegen de volwassenenkeuring die de linkse partijen hadden, maar wilde hij ook de rechterzijde tevreden stellen: “Zij (de gemeentelijke keuringscommissie) kan zelfs verbieden tot 18 jaar; zij kan ook strengere keuringseisen stellen dan die der centrale commissie; zij kan ook verbieden bijv. beneden 10 jaar en daarboven differentieëren op haar eigen wijze.”¹⁷⁹ Twee vergaderingen verder maakte De Geer zijn laatst aangebrachte wijziging toch maar ongedaan. Want hoewel hij vond dat de nakeuring voor volwassenen “best gemist”¹⁸⁰ kon worden, was het voor veel leden van de rechterzijde juist onmisbaar. Nu de rechterzijde weer tevreden was, ontstond er ophef over artikel 4 aan de linkerszijde. Hierop verdedigde De Geer het wetsvoorstel door de centrale keuring “primair maatgevend”¹⁸¹ te noemen, en de

---

¹⁷⁴ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 52.

¹⁷⁵ Nicholaas Scheps, *Weerstand vanaf het begin maar slechts met het geesteszwaard: Het verzetswerk van J. H. Scheps*, (Amsterdam: Uitgeverij Aksant, 2011), 129.

¹⁷⁶ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

¹⁷⁷ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 54.

¹⁷⁸ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 55.

¹⁷⁹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 57.

¹⁸⁰ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 98.

¹⁸¹ “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 99.

nakeuring een “secundaire beteekenis”¹⁸² te geven. Vermoedelijk om de protesten van de linkse partijen te sussen hield De Geer vol dat de meeste gemeenten zeker de centrale keuring zouden gaan handhaven. Zij zouden niet zo snel “zeilen op eigen kompas”¹⁸³, maar de centrale commissie als richtinggevend beschouwen.

De Geer droeg geen sterke eigen mening uit. Dat was ook niet mogelijk in zijn rol als onderhandelaar en aandrager van het wetsontwerp. Zijn wetsvoorstel werd meerdere malen aangepast, waarin de rechterzijde de uiteindelijke doorslag had.

Framing devices van de Anti-Revolutionaire Partij

Heemskerk verdedigde zijn punt dat bioscoopvoorstellingen niet geheel verboden moesten worden, zoals Kersten dat voorstelde. Dit deed Heemskerk door film en bioscoop te vergelijken met andere media. Hij vergeleek film met toneel en gaf zelfs toe dat hij de indruk had dat er in toneel grotere gevaren schuilen dan in film. Dat beargumenteerde hij vanuit het religieuze discours:

Er zijn vermoedelijk meer tooneelstukken, die op een totaal valsche en scheeve levensbeschouwing berusten, waartoe bijvoorbeeld behoort het onder zekere omstandigheden verdedigen van den zelfmoord en zeker onbegrijpelijk pessimisme en materialisme, dan bioscoopvoorstellingen, waar nog zeer dikwijls een weldadig ouderwetsch idealisme gehuldigd wordt.¹⁸⁴

Heemskerk noemde hierbij voorbeelden van verkeerde levensbeschouwingen, zoals verheerlijking van zelfmoord, pessimisme en hebzucht, allemaal kwesties die de christelijke grondslagen ondermijnden. Dit kwam niet slechts bij toneel voor, maar ook bij film, zoals bij allerlei andere culturele uitingen in het leven. Heemskerk verduidelijkte zijn standpunt:

Maar zoo zijn er ook goede boeken en slechte boeken; moet nu daarom de verkoop van alle boeken verboden worden? Dit zal de heer Kersten zeer ernstig moeten overwegen. Er zijn goede schilderijen en slechte schilderijen, goede rolprenten en slechte rolprenten, ook goede prenten

---

¹⁸² “7^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 99.

¹⁸³ “7e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 16 oktober 1925, 99.

¹⁸⁴ “5e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 63.

en slechte prenten, die geen rolprenten zijn. Ér is goede muziek en er is abominabele muziek, een Jazzband bij voorbeeld.¹⁸⁵

Naast deze mediale voorbeelden, noemde hij ook een voorbeeld uit een ander discours:

De heer Kersten heeft ook gesproken over Zondagsontheiliging. Die Zondagsontheiliging wordt allicht zeer bevorderd door de moderne uitvindingen op het gebied van het verkeer, maar moet men daarom de toepassing van die moderne uitvindingen verbieden? Dat kan immers niet. Men is immers wel genoodzaakt zich tot eenige maatregelen van repressie te beperken, maar verbieden gaat niet.¹⁸⁶

Gericht op Kersten, was Heemskerk van mening dat hoewel technologische ontwikkelingen ongewenste gevolgen konden hebben voor godsdienstbeoefening, het simpelweg onmogelijk was dit tegen te houden. Heemskerk beargumenteerde zijn standpunten aangaande film en bioscoop voornamelijk vanuit het religieus discours, om zo aan te geven dat religie het meest te lijden had onder de slechte film. Vanuit dit religieus discours legde hij vervolgens verbanden met het mediale discours (vergelijken met andere media) en het technologische discours (vergelijken met moderne uitvindingen). Juist met deze voorbeelden benadrukte Heemskerk dat het niet ging om verbieden, maar dat het moest gaan om beteugelen.

Framing devices van de Communistische Partij Holland

De Visser had als eerste standpunt dat film en bioscoop een zelfcorrigerende karakter hadden. Met *framing devices* beschreef hij films, die bijvoorbeeld “bloedige en draconische”¹⁸⁷ onderwerpen hadden, maar ondertussen van het doek waren verdwenen. Daarvoor waren er andere voorstellingen van “buitengewone beteekenis”¹⁸⁸ in de plaats gekomen. Hij noemde deze ontwikkeling die bioscopen doormaakten een “buitengewoon snelle evolutie”¹⁸⁹.

Het grootste probleem waren volgens De Visser de verbodsbepalingen en regelgevingen die met deze wet op komst waren voor de bioscoop. Hij beschreef deze

---

¹⁸⁵ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 64.

¹⁸⁶ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 64.

¹⁸⁷ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

¹⁸⁸ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

¹⁸⁹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

toestanden als “een langzame wurging van de bioscoop.”¹⁹⁰ Het bestaan van de bioscoop werd dus bedreigd door de nieuwe wet, wat volgens De Visser vervelende gevolgen kon hebben. Namelijk door de klassenongelijkheid zou de arbeidersklasse de grootste slachtoffer worden van de nieuwe wetgeving. Zij vormden juist het grootste deel van het filmpubliek en voor hen nam De Visser het op; zij zouden het recht moeten hebben om naar filmvertoningen te gaan als zij die behoefte voelden.¹⁹¹

De problematiek rond film en bioscoop gaf De Visser gelegenheid om maatschappijkritiek te uiten. Machtsverhoudingen binnen de samenleving werden door hem aan de bioscoop gerelateerd. De oplossing vond De Visser in het investeren door de overheid in film en bioscoop waardoor de zedelijkheid juist middels film en bioscoop bevorderd kon worden. Grote openbare filmvoorstellingen kosteloos voor het publiek vertonen, zou vanzelf de behoefte naar “laag-bij-de-grondse films”¹⁹² wegnemen. Deze oplossing had hij niet zelf bedacht, maar ontleend aan Rusland. Rusland liet volgens hem goed zien hoe film en bioscoop tot bloei zouden moeten komen. Hij noemde Rusland het land dat het verst ontwikkeld was op het gebied van kunst en cultuur.¹⁹³ Juist doordat daar geen “dwingende maatregelen”¹⁹⁴ werden toegepast die “de ontwikkeling van het bedrijf tegengaan”¹⁹⁵, maar met grote bedragen werd geïnvesteerd om de zedelijkheid te bevorderen.

Rusland sponsorde met grote bedragen de propagandafilm. Daarin zag De Visser ook mogelijkheden, namelijk film en bioscoop inzetten als propagandamiddelen. Hij noemde mediumspecifieke eigenschappen van film: “De fantasie, de begeerte en de nieuwsgierigheidprikkelende middelen”¹⁹⁶, die goed van pas zouden komen bij het maken van propagandafilms. En film was daarnaast erg geschikt om ideologieën te verspreiden. De Visser was van mening dat Kamerleden die “aan den anderen kant van het maatschappelijke lijntje”¹⁹⁷ verbodsbepalingen beraamden om (naar hun eigen mening) “staatsgevaarlijke gebeurtenissen”¹⁹⁸ te voorkomen, niets meer voorstelden dan een groep “rammelaars met den sabel”¹⁹⁹. ‘Andere kant van het maatschappelijk lijntje’ wijst op tegenstanders van het communisme en socialisme, ‘staatsgevaarlijke gebeurtenissen’ wijzen op een revolutie, een herstructurering van de maatschappij. Door zijn politieke tegenstanders ‘rammelaars met den

---

¹⁹⁰ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60.

¹⁹¹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

¹⁹² “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60.

¹⁹³ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 61.

¹⁹⁴ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60.

¹⁹⁵ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 60.

¹⁹⁶ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

¹⁹⁷ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

¹⁹⁸ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

¹⁹⁹ “5^e vergadering,” *Handelingen der Staten Generaal 1925-1926-II*, 14 oktober 1925, 59.

sabel' te noemen, gaf L. de Visser hen een bedreigende betekenis. Bedreigend, want de sabel is een steekwapen en het rammelen houdt het dreigen om er gebruik van te maken in. Zij dreigen in het geval van film en bioscoop, met het instellen van verbodsbepalingen.

Herkenbare thema's

In de masterscriptie *Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar* heeft Buré vier interdiscursieve thema's aangeduid die meerdere malen ter discussie stonden. Dat waren klasse, criminaliteit, moreel en cultureel verval en kapitalisme.²⁰⁰

Terwijl klassenverschillen een discussiepunt vormden in het Tweede Kamerdebat van 1923 werd dit onderwerp in 1925 alleen nog door de communistische partij benoemd. De Visser wees de arbeidersklasse aan als grootste slachtoffer van de bioscoopwet, maar hier werd verder niet op ingegaan. Criminaliteit werd in de vergaderingen van 1923 vooral aangekaart wanneer Kamerleden discussieerden of films crimineel gedrag konden veroorzaken. Tijdens de debatten in 1925 verschoof Boon de aandacht naar de vraag of verbodsbepalingen voor de puberende jeugd niet juist criminaliteit zou verergeren. Veel discussie laaide hier verder niet over op, los van Deckers (RKSP) die van mening was dat films criminaliteit konden uitlokken. Moreel en cultureel verval was een interdiscursief thema dat in 1925 geen discussie meer voortbracht. Dat film verderfelijk was voor de maatschappij, werd alleen nog door Kersten (SGP) benadrukt, die vond dat de bioscoop als (technologische) moderne uitvinding slechts verwildering zou veroorzaken.

Het thema kapitalisme echter, vervulde in 1925 juist een grotere rol. In 1923 werd er al door de confessionele partijen kritiek geuit op de bioscoop vanuit kritisch discours over het kapitalisme. De mening van de confessionelen bleef overigens hetzelfde; winstoogmerk van bioscopen en de sensatielust van het publiek zouden door de vrije marktwerking alleen maar voor grotere onzedelijkere en maatschappelijke gevaren zorgen. In 1923 gingen de socialistische en communistische partijen daar niet op in. De vergaderingen van 1925 lieten daar een verandering in zien. Zowel De Visser (CPH) als Kleerekoper (SDAP) gaven nu het kapitalisme de schuld van de commerciële eigenschappen van de bioscoop en waren er beiden voorstander van om film en bioscoop tot staatsbedrijf te maken. Hieruit vloeide nieuwe duidingen van film en bioscoop voort. De Visser en Kleerekoper vonden bioscoop en film tevens een geschikt propagandamiddel. Het discours omtrent propaganda was in 1923 nog onaangeroerd gebleven, maar kreeg wel ruimte in het Tweede Kamer debat van 1925. Waar de confessionelen film en bioscoop als propaganda een gevaarlijke ontwikkeling

---

²⁰⁰ Saffira M. Buré, "Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar," 33-40.

vonden, de socialisten en communisten zagen dit juist als een positieve mogelijkheid.

Buré merkte ook op dat in er in 1923 door de gebruikte bewoordingen enkele interdiscursieve relaties tot stand werden gebracht binnen het debat, zonder dat die heel dominant werden. Het ging daarbij om relaties van film en bioscoop met (massa)media en met andere vormen populaire cultuur (film in relatie tot andere media en uitgaansgelegenheden), huiselijkheid (waar voornamelijk confessionele partijen naar refereerden), verslaving, verdovende middelen (waarbij vooral in werd gegaan op alcohol en sigaretten) en prostitutie.²⁰¹ In dit onderzoek kwamen de verbinding met deze onderwerpen ook weer terug, althans gedeeltelijk. Film als (massa)medium werd door de confessionele partijen als erg gevaarlijk beschouwd, terwijl de niet-confessionele partijen juist vonden dat film evenals theater, literatuur, of uitgaansgelegenheden als het café geen bedreiging vormden. Huiselijkheid was van grote waarde voor confessionele partijen. Zowel in 1923 als in 1925 was uithuizigheid een door de vertegenwoordigers van die partijen veelbesproken probleem. Verslaving werd in het Tweede Kamer debat van 1925 niet meer letterlijk genoemd. Slechts de verwijzing van Lingbeek (HGSP) naar opium vormde – bij implicatie – een link met het thema verslaving. Terwijl de bestrijding van het bioscoopgevaar in 1923 werd vergeleken met prostitutie, werd er in 1925 niets over gezegd. Prostitutie kwam enkel ter sprake toen er voorbeelden van onzedelijke filmtitels werden genoemd, waarin onder andere het woord “prostitutie” voorkwam.

In 1925 kwamen er ook een aantal nieuwe interdiscursieve verknoppingen aan het licht. Zo werden film en bioscoop vanuit het educatieve discours, het opvoedkundige discours, het medisch discours en pedagogisch discours bediscussieerd, met name wanneer er over het keuren voor jeugd en kinderen werd gesproken.

Opnieuw bleek het levensbeschouwelijke discours richtinggevend. Dat betekende dat de liberalen veel vanuit het liberale discours (vrijheid, zelfredzaamheid) argumenteerden. De confessionelen, voornamelijk de gereformeerde christelijke partijen, bleven herhalen dat film en bioscoop moesten schikken naar de christelijke grondslagen van de samenleving. De manier waarop een bepaalde standpunt in werd genomen was sterk afhankelijk van de godsdienstige of ideologische achtergrond.

---

²⁰¹ Saffira M. Buré, “Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar,” 41-46.

4. Conclusie

Er werd in oktober 1925 door de Tweede Kamer vier dagen vergaderd om tot een oplossing voor het ‘bioscoopgevaar’ te komen. Vertegenwoordigers van negen partijen uit vier verschillende zuilen kwamen aan het woord om de problematiek rond film en bioscoop te bediscussiëren en tot een gewenste regelgeving te komen. Zoals gebleken uit de analyse, verwezen zij naar uiteenlopende problemen en oorzaken die hiertoe hebben geleid, naar verscheidene verantwoordelijkheden en mogelijke oplossingen. De argumentatie oversteeg met enige regelmaat de vaste grenzen van de verzuiling. Hierdoor is het antwoord op de hoofdvraag, door wie en op welke manier film en bioscoop werden *geframed* tijdens de Tweede Kamerdebatten, niet eenduidig te beantwoorden. Met de inhoudsanalyse zijn er allereerst de vier meest belangrijke discussiepunten naar voren gekomen:

- Keuring voor jeugd, of ook voor volwassenen
- Gemeentelijke keuring, Rijkskeuring of beiden
- De waarde van film en bioscoop
- Zelfredzaamheid van de bioscoop

De eerste twee thema's waren door Van der Burg en Van den Heuvel reeds eerder aangewezen als centrale discussiepunten van de Tweede Kamerdebatten in aanloop van de bioscoopwet die in 1925 werd aangenomen. Zij voegden hieraan nog twee thema's toe, namelijk de samenstelling van de keuringscommissie en de keuringscriteria die de commissie moest gaan volgen.²⁰² Deze laatste thema's speelden echter in 1925 geen dominante rol meer. Over de bemensing van de keuringscommissie werd niet gesproken, wellicht omdat ze daar tijdens de debatten die in 1923 plaatsvonden al overeenstemming hadden bereikt. De keuringscriteria die de commissie moest gaan volgen was ook geen belangrijk afzonderlijk thema meer, al ontstond in de laatste vergadering nog wel een kleine discussie over het keuren op toelaatbaarheid of geschiktheid voor kinderen.

Buré vond met haar inhoudsanalyse van de Tweede Kamerdebatten uit 1923 nog drie belangrijke heersende thema's. Dat waren de thema's overheidsbemoeienissen met zedelijkheid, de waarde van de bioscoop en de (geografische) omgeving; alle drie thema's in

---

²⁰² Van der Burg en Van den Heuvel, 54. §

brede zin van het woord.²⁰³

Het thema overheidsbemoeienissen bleef in 1925 ook een belangrijke discussie; het ging immers om verbodsbepalingen met betrekking tot de bioscoop. Echter kwam de nadruk te liggen op de zelfredzaamheid van bioscopen, die door de niet-confessionele partijen werd uitgedragen, terwijl de confessionele partijen hier juist tegen in gingen. Om die reden werd het thema van zelfredzaamheid alsmaar belangrijker. De confessionele partijen vonden het moralistisch optreden van de overheid zeer gewenst en zagen vrijheid of zelfredzaamheid als probleem, zelfs als veroorzaker van het bioscoopgevaar. De liberale partijen stonden hier lijnrecht tegenover en vonden dat de bioscoop juist heel zelfredzaam was gebleken. De socialistische en communistische partijen sloten zich hierbij aan, wellicht omdat zij toenadering zochten tot de liberalen om gezamenlijk meer invloed uit te kunnen oefenen op de besluitvorming. Wel met een kanttekening dat juist de communistische en de socialistische partijen de mogelijkheid tot het nationaliseren van de bioscoop in het debat hebben gebracht. Deze oplossing vonden zij nog beter dan zelfregulering. Als de staat zelf het bioscoopvertier onder haar hoede zou nemen, gaf dat in hun ogen de garantie dat het aanbod in alle opzichten – zowel moreel als artistiek – van de hoogst mogelijke kwaliteit zou zijn.

Het tweede thema dat Buré noemt, bleek in 1925 nog steeds heel belangrijk: de waarde van de bioscoop. Dit was misschien wel het belangrijkste thema met betrekking tot het *framen* van film en bioscoop, want in een waardeoordeel komt het duidelijkst naar voren hoe men gedacht heeft over film en bioscoop. Volgens Buré waren het de SGP, ARP, CHU en de niet-confessionele Liberale Partij²⁰⁴, die de bioscoop veelal vanuit een (overwegend) negatief frame aanschouwden.²⁰⁵ In 1925 waren dit naast de SGP, ARP en CHU ook de HGSP en deels de RKSP. Deels, want Deckers (RKSP) verwees naar negatieve *frames*, hoewel partijgenoot Bomans enkel positieve *frames* in bleef zetten. Deze verdeeldheid binnen de RKSP was Buré ook al opgevallen, want die tweedracht kwam al in de debatten van 1923 voor.²⁰⁶ Positiever gezind waren in 1923 de overige niet-confessionele partijen: CPH, De Vrijheidsbond, SDAP en VDB.²⁰⁷ Diezelfde lijn kon doorgetrokken worden in de debatten van 1925, waarbij alle niet-confessionele partijen naar het positieve *frame* verwezen. Dit waren de LSP, SDAP, VDB en CPH. Maar daarnaast ook deels de confessionele RKSP.

---

²⁰³ Buré, 18-24.

²⁰⁴ De Liberale Partij was een conservatief-liberale partij die in 1925 niet meer in de tweede kamer werd vertegenwoordigd.

²⁰⁵ Buré, 50.

²⁰⁶ Buré,

²⁰⁷ Buré

Het laatste thema dat Buré had aangewezen als belangrijk discussiepunt, de (geografische) omgeving, leidde in 1925 tot geen enkele discussie meer.

Het negatieve *frame* van film en bioscoop als verschrikkelijk kwaad en het positieve *frame* van film en bioscoop als bron van levensvreugde waren de twee meest dominante *frames* waarnaar werd verwezen met *reasoning* en *framing devices* tijdens de Tweede Kamerdebatten in 1925. Maar dat waren niet de enige twee *frames*, film en bioscoop werden negatief ook *geframed* als laag vermaak, als iets dat criminaliteit zou kunnen veroorzaken of als een concurrerend instituut ten opzichte van de kerk. Aan positieve *frames* werden film en bioscoop juist gezien als onschuldig vermaak, educatief en zelfs als godsgeschenk. Het klopt dat de levensbeschouwelijke of godsdienstige overtuigingen binnen de discussies duidelijk naar voren kwamen; de confessionele partijen waren aanvullender in het bekritisieren van de bioscoop en het benadrukken van de gevaren die het met zich meebracht. De niet-confessionele partijen namen hierdoor een verdedigende rol op zich en schetste de bioscoop veel positiever. Toch is het onjuist om het onderscheid confessioneel tegenover niet-confessioneel hierin aan te houden. Zo was de CHU stukken milder vergeleken met de HGSP of SGP. De confessionele RKSP was ook zeker niet enkel negatief; er was immers bijna niemand zo lovend over film en bioscoop als Bomans.

Er bleken wel specifieke discoursen te zijn die met het positief, dan wel negatief *framen* veel terugkeerden in de discussie. Elke partij besloot welke voor hen het zwaarst wogen en het sterkst werden ‘ingezet’ tijdens het debat. Levensbeschouwelijke discoursen namen hierin de leidraad. Het religieus discours omtrent de problematiek rond film en bioscoop was het belangrijkste voor partijen binnen de Protestants-Christelijke en de Katholieke zuil. Voor de liberalen was dat het liberale discours. De liberale partijen (VDB, LSP) hadden per slot van rekening als ideologisch streven dat de overheid zich zo terughoudend mogelijk moest opstellen.

Elk discours behandelde één thema in relatie tot film en bioscoop, daarbinnen kwamen meerdere *frames* langs. Neem als voorbeeld het religieus discours. Lingbeek (HGSP) schetste de bioscoop als kapel van satan, kwaadaardig en bedreigend voor de Hervormde kerk. Bomans (RKSP) verwees binnen het religieus discours naar een heel ander, veel positiever *frame*, namelijk film en bioscoop als gift van God. Kleerekoper (SDAP) omschreef bemoeienis van religie als remmend in plaats van stimulerend ten aanzien van kunst en cultuur, dus ook voor de bioscoop.

Nogal opvallend hierbij waren uitweidingen over heel andere onderwerpen.

Zo drukte de Visser meer dan eens ontevredenheid uit over de machtsstructuren van de maatschappij en vond Lingbeek het debat de juiste gelegenheid om de financiële problemen rondom de hervormde Kerk uit te leggen.

Naarmate de discussies vorderde, vertoonden uit dezelfde zuil afkomstige partijen genuanceerde verschillen. Dat films voor kinderen en jeugd moesten worden gekeurd was vrijwel iedereen het eens, echter ontstond daarbinnen een discussie of dat op grond van de strengere (pedagogische) eis van geschiktheid moest gebeuren, of op grond van toelaatbaarheid. Hierover waren bijvoorbeeld de twee liberale partijen (de LSP en de VDB) het oneens. Dat alle confessionele partijen gemeentelijke nakeuring belangrijk vonden, is ook niet helemaal juist; De Geer (CHU) vond deze (na)keuring niet per se nodig, terwijl partijgenoot Tilanus vond dat de gemeentelijke keuring zelfs de primaire keuring zou moeten worden. In de bestaande literatuur werd de gemeentelijke nakeuring vooral als wens van katholieken gepresenteerd. Van den Heuvel benadrukte bijvoorbeeld de gemeentelijke nakeuring als katholieke wilsuiting, waarschijnlijk omdat de katholieke gemeenten ook daadwerkelijk het meest gebruik hebben gemaakt van dit recht.²⁰⁸ Echter waren de gereformeerde partijen, waaronder de ARP, tijdens het debat in 1925 in deze kwestie vele malen stilliger.

Het reconstrueren van *frames* heeft alles te maken met eigen interpretatie, waardoor een risico ontstaat van minder betrouwbare uitkomsten. Of bepaalde boodschappen daadwerkelijk juist worden geïnterpreteerd, is namelijk niet vast te stellen. Toch heeft *framing*onderzoek veel voordelen. Zo is er door middel van de analyse in dit onderzoek een causaal keten zichtbaar geworden: er is naar voren gekomen welke *frames* dominant en minder dominant waren en er kon stapsgewijs vastgesteld worden wie naar welke oorzaak verwees, naar welke verantwoordelijke en naar welke oplossing die daarbij paste.

De verzuiling werd wel degelijk (en vanzelfsprekend) weerspiegeld in de opvattingen binnen het debat. Alle partijen waren immers ingebed in de verzuiling en waren onderdeel van een morele gemeenschap.²⁰⁹ Het bioscoopgevaar werd door veel deelnemers ervaren als een moreel gevaar voor de Nederlandse samenleving, dus werd er teruggегrepen naar de eigen morele gemeenschap om een gewenste oplossing te vinden. Dit onderzoek heeft echter ook

---

²⁰⁸ J. H. J. van den Heuvel, *de moraliserende overheid*, 25-27

²⁰⁹ *piet de rooy, voorbij de verzuiling*

laten zien dat de interdiscursieve *frames* rijk en complex in elkaar zaten. Binnen het kader van één zuil werden er meerdere aanknopingspunten gevormd om vanuit uiteenlopende argumentaties over bioscoop en film na te denken en er betekenis aan te geven. Met het reconstrueren van interdiscursieve *frames* is er geprobeerd een aanzet te geven tot het overdenken van de mentaliteit binnen de verzuilde partijen (en daarmee indirect ook de verzuilde samenleving) ten opzichte van film en bioscoop.

Deze morele gemeenschappen nodigen uit tot verder onderzoek. Morele gemeenschappen hielden meer in dan een politieke overtuiging; alles wat men deed in het dagelijks leven speelde zich af binnen de eigen zuil. Elke zuil bezat eigen kerken, verenigingen en scholen. Ook de pers was verzuild. De schrijvende pers is daarom bij uitstek geschikt om verder onderzoek te verrichten naar aanknopingspunten hoe er binnen de verzuilde Nederlandse samenleving werd gedacht en gesproken over film en bioscoop. Het zou dus nuttig kunnen zijn om te onderzoeken of er ook bepaalde *frames* dominant waren binnen de verzuilde pers, of binnen andere sociale, politieke of historische contexten. Dan kan dit onderzoek ook in breder verband worden geplaatst en kan er mogelijk beter aangeduid worden wat de precieze bijdragen waren van de discoursen - die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen - in de totstandkoming van de bioscoopwet en de ontwikkelingen die volgden.

Tijdens dit onderzoek is ook gebleken dat het debatwezen onvoldoende is uitgewerkt rondom wetgeving ten aanzien van film en bioscoop – met name wat betreft het reconstrueren van *frames* van de gebruikte argumentatie die door de jaren heen geleid heeft tot de huidige politieke benadering van audiovisuele media. Bijzonder interessant om te onderzoeken zou kunnen zijn de periode waarin de verzuiling werd losgelaten en de maatschappij steeds verder seculariseerde. De *framing* van morele vraagstukken omtrent film en bioscoop in deze overgangperiode zou wellicht tot wetenswaardige inzichten kunnen leiden.

Literatuurlijst

- Buré, Saffira M. 2015. *Het discursieve aspect van de Kamerdebatten over het bioscoopgevaar*. MA Thesis, Universiteit Utrecht. Utrecht University Repository.
- Burg van der, J, en Hans van den Heuvel. *Film en overheidsbeleid: Van censuur naar zelfregulering*. 's Gravenhage: SDU Uitgeverij, 1991.
- Dibbets, Karel. "bioscoopbedrijf tussen twee wereldoorlogen." *Geschiedenis van film en bioscoop in Nederland tot 1940* (1986): 229-270.
- Dresselhuys, Hendrik C. "De Uiterste Noodzaak volgens Colijn en Dresselhuys." *Jaarboek van het Documentatiecentrum voor Nederlandse politieke partijen* (1986): 118-123.
- Dunk, Hermann W. von der. "Conservatisme in vooroorlogs Nederland." *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 90 (1975):
- Gorp, Baldwin van. "Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: Uitgangspunten en procedures." *Kwalon* 12 (2007): 13-18.
- Gorp, Baldwin van. *Framing asiel: indringers en slachtoffers in de pers*. Leuven: Uitgeverij Acco, 2006.
- Hellemans, Staf. *Pleidooi voor een internationale en tegen een provincialistische benadering van verzuiling*. Leuven: Sociologisch Onderzoeksinstituut, 1990.
- Heuvel, Hans van den. *De moraliserende overheid: Een eeuw filmbeleid*. Utrecht: Uitgeverij LEMMA BV, 2004.
- Hofstede, Barend P. *In het wereldfilmstelsel. Identiteit en organisatie van de Nederlandse film sedert 1945*. Delft: Eburon, 2000.
- Jørgensen, Marianne, en Louise Phillips. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications, 2002.
- Klijnsma, Meine H. *Om de democratie: De geschiedenis van de Vrijzinnig-Democratische Bond, 1901-1946*. Amsterdam: Uitgeverij Prometheus, 2007.
- Leurs, Rob. "Onbegrijpelijk kwaad : Marc Dutroux als 'ster van het kwaad' en als sublieme media-ervaring." Ph.D. Amsterdam School for Cultural Analysis, 2006.
- Pels, Dick. *Opium van het Volk. Over Religie en Politiek in Seculier Nederland*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2008.
- Rooy, Piet de. "Zes studies over verzuiling." *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 110 (1991): 380-392.

- Rooy, Piet de. "Voorbij de verzuiling." *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 116 (2001): 45–57.
- Rooy, Piet de. *Republiek van Rivaliteiten*, 2^e editie, Amsterdam: Mets & Schilt, 2005.
- Scheps, Nicholaas. *Weersta vanaf het begin maar slechts met het geesteszwaard: Het verzetswerk van J. H. Scheps*. Amsterdam: Uitgeverij Aksant, 2011.
- Schuman, Hans en Rob de Lange. *Kritische discoursanalyse: De macht en kracht van taal en tekst*. Soesterberg: Uitgeverij Aspekt, 2012.
- Starks, Helene en Susan Brown Trinidad. "Choose Your Method: A Comparison of Phenomenology, Discourse Analysis, and Grounded Theory." *Qualitative Health Research* 17 (2007): 1372-1380.
- Stoop, J. P. 'Om het volvoeren van een christelijke staatkunde.' *De Anti-Revolutionaire Partij in het interbellum*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2001
- Suttorp, Leendert C. "De crisis in de rechtse samenwerking (1925-1926)." *BMGN Low Countries Historical Review* 92 (1977): 406 - 437.
- Thissen, Judith en André van der Velden. "Klasse als factor in de Nederlandse filmgeschiedenis. Een eerste verkenning." *Tijdschrift voor mediageschiedenis* 12 (2009): 50-72.
- Velde, Henk te. "Inleiding: De internationalisering van de nationale geschiedenis en de verzuiling." *Bijdragen en medelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 124 (2009): 499-514.
- Velde, Henk te. "Spiegel van de Negentiende Eeuw, Partij Representatie en Geschiedenis." *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen* (2001): 19-40.
- Velden, André van der, Fransje de Jong en Thunnis van Oort. "De bewogen beginjaren van de Nederlandsche Bioscoop Bond, 1918-1925." *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 16 (2013): 23-42.

Bronnenmateriaal

“4e vergadering.” Handelingen der Staten-Generaal– 1925-1926 – II. 13-10-1925.

“5e vergadering.” Handelingen der Staten-Generaal– 1925-1926 – II. 14-10-1925.

“6^e vergadering.” Handelingen der Staten-Generaal– 1925-1926 – II. 15-10-1925.

“7^e vergadering.” Handelingen der Staten-Generaal– 1925-1926 – II. 16-10-1925.

“Anti-Revolutionaire Partij (ARP).” *Parlement & Politiek*. 20-03-2015.
http://www.parlement.com/id/vh8lnhrogvuw/anti_revolutionaire_partij_arp.

“Bioscoopvraagstuk.” *Staten Generaal Digitaal*. 28-03-2015.
<http://statengeneraaldigitaal.nl/document/tekst?id=sgd%3Ampeg21%3A19201930%3A0000002&pagina=65>.

“CHU partijgeschiedenis.” *Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen*. 28-03-2015. <http://dnpp.ub.rug.nl/dnpp/pp/chu/geschied>.

“Communistische Partij Holland (CPH).” *Parlement & Politiek*. 28-03-2015.
http://www.parlement.com/id/vh8lnhrqeyly/communistische_partij_holland_cph.

“De dreigende bioscoopwet - Een ernstig geval van "verduistering".” *Geheugen van Nederland*. 07-04- 2015. <http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/ATVS01:0437>.

“Hervormd-Gereformeerd Staatspartij (HGSP).” *Parlement & Politiek*. 28-03-2015.
http://www.parlement.com/id/vh8lnhrpftx/hervormd_gereformeerde_staatspartij_hgsp.

“Liberale Staatspartij (LSP).” *Parlement & Politiek*. 28-03-2015.
http://www.parlement.com/id/vh8lnhrp8wtg/liberale_staatspartij_de_vrijheidsbond.

“Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP).” *Parlement & Politiek*. 28-03-2015.
http://www.parlement.com/id/vh8lnhrp8wte/rooms_katholieke_staatspartij_rksp.

“SGP partijgeschiedenis.” *Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen*. 28-03-2015.
<http://dnpp.ub.rug.nl/dnpp/pp/sgp/geschied>.

“Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP).” *Parlement & Politiek*. 28-03-2015.
http://www.parlement.com/id/vh8lnhrpfxu8/sociaal_democratische_arbeiderspartij.

“Staten-Generaal Digitaal. Parlementaire documenten uit de periode 1814 tot 1995.” *Staten-Generaal Digitaal*. 07-04-2015. <http://www.statengeneraaldigitaal.nl/>.

Bijlage A: Reasoning Devices van de participanten aan het debat omtrent de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop (1925)

	DEFINITIE	OORZAAK	VERANTWOORDELIJKHEID	OPLOSSING
Boon (LSP)	Hoge amusementswaarde bioscoop wordt bedreigd	- Ondeskundigheid - Te veel regelgeving	- Bioscoophouders en bioscoopbond - Ouders	Een centrale co-adviserende ro
Lingbeek (HGSP)	Bioscoop onzedelijk en bedreiging voor de Hervormde Kerk	- Bevolkingsgroei - Kapitaal van de Hervormde Kerk gering	Overheid moet de Hervormde Kerk ondersteunen	Keuring door
Kleerekoper (SDAP)	Bioscoop als bron van levensvreugde wordt bedreigd	Verbodsbepalingen op basis van religieuze overwegingen	Bioscoop zelf	- Bioscoop is z - Zo min moge overheidsbeme - Of: Nationali
Bomans (RKSP)	Bioscoop (als gift van God) mag bestaansrecht niet verliezen	-	-	
Deckers (RKSP)	(Na)keuring voor jeugd en volwassenen		Overheid	Gemeentelijke en volwassene
Kersten (SGP)	Ontwrichting van Christelijke grondslagen van de samenleving	Sensatielust van het publiek	Overheid	Alle openbare verbieden
Marchant (VDB)	Levensvatbaarheid bioscoop wordt bedreigd	Gemeentelijke nakeuring	Overheid	Eén centrale k
Van Aalten (VDB)	-	-	-	
De Geer (CHU)	Bioscoop is makkelijk vermaak en gaat verkeerde kant uit		Overheid	Gemeentelijke
Tilanus (CHU)	Bioscoop is gevaar voor de openbare zedelijkheid	Vrijheid	Overheid	Gemeentelijke keuring
Dr. De Visser (CHU)	Autonomie der gemeenten moet bewaard blijven	-	Overheid	Gemeentelijke
Heemskerk (ARP)	Film en bioscoop moeten van kwaad gezuiverd worden	-	Overheid	Gemeentelijke
L. De Visser (CPH)	Bioscoop wordt geremd in ontwikkeling	Regelgeving	Bioscoop zelf	- Bioscoop is z - Zo min moge overheidsbeme - Of: Nationali

Bijlage B: Schematische weergave van proces bij methode (kwalitatieve inhoudsanalyse)

Deze bijlage toont een beknopte weergave van de stappen die er zijn genomen in het uitvoeren van de kwalitatieve inhoudsanalyse.

1. Afbakenen bronnencorpus en verzamelen van materiaal theoretisch kader en analyse. Dit bestond allereerst uit bestaande literatuur over het bioscoopvraagstuk, het Nederlandse filmbeleid tijdens het interbellum, het Nederlandse politieke landschap en de verzuiling. Het analysemateriaal bestond uit de notulen van vier vergaderingen, handelingen Staten-Generaal van 13, 14, 15 en 16 oktober 1925.
2. Aandachtig lezen van de notulen, samenvattingen maken en een inhoudelijk beeld scheppen van de discussiepunten van de vergaderingen
3. Beginnen met de open codering, de eerste stap is het systematisch inventariseren welke tekstuele elementen met bioscoop en/of film te maken hebben en deze vervolgens codes toekennen.
4. Eenmaal gelabeld, kon het materiaal gecategoriseerd worden waardoor er thema's zichtbaar werden. Per thema werd dan duidelijk of daar veel discussie over bestond of niet.
5. Uit deze thema's konden de belangrijkste opvattingen worden achterhaald, de *reasoning devices*. Deze bestonden uit verwijzingen naar de definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing van de problematiek. Hierbij maakte ik een overzichtelijk tabel.
6. Na de *reasoning devices* opgesteld te hebben nam ik nog eens de gecategoriseerde notulen door, waarbij ik ging letten op opvallende tekstuele vormgevers; de *framing devices*. Dit waren bijvoorbeeld metaforen, spreekwoorden maar ook de manier waarop een argument uiteengezet werd door de verschillende sprekers. Hier kwamen nog meer incidentele relaties uit voort die aan bioscoop en film werden verbonden; interdiscursieve relaties.
7. Na het uitzetten en interpreteren van de *reasoning-* en *framing devices* konden er verschillende *framing packages* onderscheiden worden, verschillende manieren waarop film en bioscoop werden *geframed*.